

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ІСТОРИЧНІ ЗОШИТИ

№ 6 1992

О.І.ГАЛЕНКО Д.Б.ЯНЕВСЬКИЙ

**ПЕРШИЙ УРЯД
ДЕМОКРАТИЧНОЇ УКРАЇНИ**

КИЇВ - 1992

Галенко Олександр Іванович, к.і.н., науковий співробітник
Інституту української археології АН України.

Янівський Данило Борисович, к.і.н., науковий співробітник
Інституту історії України АН України.

Автори вміщених матеріалів висловлюють свою особисту думку, що
не обов'язково збігається з точкою зору редколегії.

Редколегія: С.В.Кульчицький (головний редактор), В.Ф.Верстак,
В.М.Даниленко, В.С.Коваль, О.Ф.Овсієнко, В.А.Смолий,
О.І.Ганжа (відповідальний секретар), І.С.Хміль.

Літературний редактор В.В.Стехун.

Коректор С.К.Терасенко.

У разі передруку матеріалів узгодження з редколегією обов'язкове.

Будь-яка реформа приречена на поразку, якщо її архітектори та виконавці не врадовуватимуть позитивного і негативного досвіду, нагромадженого попередниками. Розбудова демократичної Української держави, на нашу думку, навряд чи можлива без чіткого уявлення особливостей державного змагання на Україні доби революції та громадянських воєн початку ХХ ст. Втім, будь-які дискусії у цій галузі сьогодні можуть перетворитися на безплідні за змістом й україн політизовані за формою суперечки внаслідок практичної відсутності інформації з обговорюваних питань. Дана публікація і має на меті певною мірою заповнити прогалину з проблем формування та функціонування державних утворень, що існували на Україні впродовж 1917-1920 рр. Першим з них, як відомо, була Українське Народна Республіка (УНР).

Перші практичні кроки в справі закладання підвалин УНР було зроблено на Всеукраїнському Національному Конгресі, скликаному Українською Центральною Радою (УЦР) у Києві 6-8 квітня 1917 р. В одній з численних статей, які надрукували київські часописи напередодні Конгресу, голова УЦР М.Грушевський писав, що основним завданням форуму було "завершити нашу національну організацію". Голова Ради стверджував, що створена в Києві з представників усіх київських "організованих українських верств", доповнена потім делегатами-некіянами, ця тимчасова організація "являється признаним усім свідомим українством центральним українським урядом" ¹.

Саме в цьому контексті і слід, на нашу думку, розглядати ухвалу Національного Конгресу від 8 квітня. Розглядаючи організаційні питання, делегати таємним голосуванням обрали головою Ради М.Грушевського, а його заступниками - В.Винниченка та С.Єфремова. Зазначалося, що керування справами УЦР покладатиметься на виконавчий комітет з 15-ти осіб та кооптованих додатково до нього представників як української, так і інших національних громад, що живуть на Україні ².

Наступного дня фундатори УЦР повідомили, що означений виконавчий орган дістав офіційну назву - "Комітет Центральної Ук-

¹ Нова Рада. - 1917. - 29 берез. - № 3.

² Там же. - 9 квіт. - № 10.

раїнської Ради". Він і мав "заправляти" справами, що йому доручить Рада, або ж чинити дії, "які ведуть до виконання загальних постанов конгресу Ради", тобто загальних сесій УІР. Пояснювалося, що Український Національний Конгрес дозволив збільшити число членів виконкому до 20 осіб, у т.ч. обраних ним Голову Ради та двох його заступників. Таким чином, до складу Комітету УІР увійшли ще 17 осіб, а саме: Х.Барановський, О.Вілінська, В.Запорожець, С.Колос, З.Мірна, А.Ніковський, (кандидат О.Шульгін), Д.Однинець, В.Прокопович, В.Садовський, М.Ствєжк, Л.Старицька-Черняхівська, Є.Чикаленко, П.Христик; заступником голови виконкому було обрано Ф.Крижанівського, скарбником - В.Ковалья, секретарями - В.Бойка та С.Веселовського.

На Конгресі було визначено і структуру виконавчого органу УІР. В його складі утворювалися комісії: агітаційна, інформаційна, по справах виборчих та прилюдних виступів, які об'єднувалися в загальну організаційну комісію. На чолі її було поставлено Д.Антоновича, який став 21-м членом виконавчого комітету Української Центральної Ради¹.

23 квітня на перших після Конгресу загальних зборах, члени УІР прийняли документ принципового значення - "Наказ Українській Центральній Раді". Головною частиною його є, на наш погляд, частина "Б", що мала назву "Про Комітет Української Центральної Ради". В ній було зафіксовано механізм передачі реальної влади від загальних зборів Ради до її виконавчого органу. Це можна пояснити тим, що вже протягом першого місяця роботи "великої" Ради стала цілком очевидною практична неможливість вироблення та втілення в життя за її допомогою ефективною гнучкою політики. Завважали і надмірна чисельність членів Ради, і мітигмовий характер засідань, і відсутність відповідного політичного досвіду, і брак необхідного освітнього рівня значної частини її членів тощо. Тому в згаданій частині "Наказу" натрапляємо на такі формулювання:

" 1. Через Комітет УІР Рада провадить роботу Центральної Ради в конкретній, постійно змінюючійся обстановці моменту.

2. В склад Комітету Ради входять: а) обраний З'їздом Президіум

¹ Вісті в Українській Центральній Раді. - 1917. - № 4. - Квітень.

УЦР - Голова та два заступники Голови; б) члени, обрані загальними зборами Ц.Р. в кількості 17 чоловік; в) обрані Комітетом Голови Комісії У.Ц.Р., не більше 8-ми; г) окремі особи, кооптовані Комітетом до повного його складу з 33 чоловік (виділено нами. - Авт.).

3. Комітет обирає з-поміж своїх членів секретарів і скарбника Ц.Р.; Комітет же вибирає і голови комісій.

4. На голови комісій можуть бути обрані і не члени Ц.Р., які тим самим стають членами Ради та Комітету згідно постанов з'їзду /виділено нами. - Авт/.

5. Членами комісій Ц.Р. можуть бути, окрім членів Комітету та Ц.Ради, інші особи з-поза складу У.Ц.Р., з вибору Комітету, по докладу голови Комісії, але вони через те не стають членами Ц.Р.

6. Комісії утворюються Комітетом в міру потреби на ведення окремих справ та на підготовлення різних питань для Комітету і Ради, і ці Комісії ЦР стоять під керуванням та доглядом Комітету.

7. Комітет веде і керує роботою канцелярії Ц.Р.

8. Комітет повинен повідомляти якнайскоріше про постанови Ц.Р. та Комітету губернські й повітові Ради" ¹.

Таким чином, "Наказ Українській Центральній Раді", по-перше, заклав основи для дальшої підміни впливу представників, що потрапили до складу Комітету УЦР все ж таки демократичним, виборним шляхом, впливом осіб, кооптованих та призначених адміністративним, канцелярським порядком. По-друге, "Наказ" створив механізм передачі керівництва поточною діяльністю та відповідальності за неї (тобто реального впливу) до т. зв. комісій. Робота в них проводилася, ясна річ, поза увагою широкого загалу. До того ж, 16 з 33 членів Комітету не обиралися, а призначалися самим же Комітетом. Загальні збори УЦР, зі свого боку, в разі потреби не могли становити ефективну протидію хоча б тому, що це просто не передбачалося "Наказом", який відігравав на практиці роль реінтаму діяльності УЦР та її Виконкому.

Складачі цитованого вище документа вдалися, як мінімум, ще до одного маневру, який мав, зрештою, значення принципове. На цю обставину звернули увагу вже делегати I Всеукраїнського військового

¹ Вісті з Української Центральної Ради. - 1917. - № 5. - Травень.

з'їзду, що відбувся на початку травня. В резолюції "Про адміністрацію на Україні" представники майже мільйона українців-військових вказали: вся адміністрація, тобто насамперед центральні і місцеві органи законодавчої й виконавчої влади, повинні бути сформовані "по принципу пропорції всіма націями, котрі проживають на Україні"¹. Не в останню чергу така резолюція була проведена на з'їзді у відповідь на закиди опонентів Ради "зліва" і "справа": мовляв, ні Рада, ні, тим більше, виконавчий комітет її не можуть вважатися урядом України вже тому, що представляють інтереси лише української громади. Справді, це обставину заперечувати неможливо: навесні 1917 р. зазначені органи об'єктивно виступали представницьким органом лише для тих політичних та соціальних сил, які підтримували програмні настанови Центральної Ради організаційно, тобто входили до її складу. Остання ж на тому етапі свого розвитку аж ніяк не справляла впливу ні на промислову, ні на фінансову сфери, не мала, власне кажучи, адміністративного апарату ні в Києві, ні в провінції. Реальна влада в цей час залишалася в руках Тимчасового уряду та його місцевих органів.

Не можна не вказати й на таку принципову обставину, яка позначилася на долі і Центральної Ради, і її інституцій, і на всьому перебігу революційних подій 1917 р. на Україні. Йдеться про стосунки УНР з петроградським урядом. Це - проблема надзвичайної ваги, вона має свою дуже напружену внутрішню драматургію і взагалі повинна стати об'єктом пильної уваги науковців. В межах даної статті зважаємо за необхідне торкнутися одного її аспекта.

Відомо, що партія кадетів - провідна тоді політична сила урядової коаліції в Петрограді - рішуче заперечувала сам принцип федеративної побудови Російської держави, виступала проти надання "національним окраїнам" скільки-небудь широкої автономії. Про це свідчили, зокрема, відповідні рішення з'їзду російських лібералів, що відбувся в травні 1917 р.². Не треба казати, що

¹ Нова Рада. - 1917. - 10 мая.

² Докладніше див.: Думова Н.Г. Кадетская партия в период первой мировой войны и февральской революции. - М., 1938.

така позиція виключала можливість компромісу між петроградським урядом та Центральною Радою, яка дедалі більше претендувала на роль регіонального представницького органу влади. З другого боку, конкретно-політичні обставини, в яких розвивався революційний рух на території колишньої романівської імперії, категорично вимагали такого компромісу - нехай хисткого, нехай непевного, але неодмінно зафіксованого на урядовому рівні. Не потрібна, мабуть, тут доказів теза про те, що в такому разі дуже швидко на порядку денному реально постало б питання про відокремлення України від Центральної Росії явочним порядком.

Непружені переговори тривали протягом усього травня і червня. Провідні радівські діячі, зокрема, В.Винниченко, С.Єфремов, М.Ковалевський, Д.Одинець та інші - з одного боку, Петроградського уряду - кн.В.Львов, міністри А.Мануйлов, М.Тарещенко, М.Накрасов, О.Керенський, голова Ради Робітничих та Солдатських депутатів М.Чхеїдзе вели переговори і в Києві, і в Петрограді¹. Лише 29 червня близько 19 години принципові моменти угоди було врешті-решт погоджено². За даними київських журналістів, що зібралися біля щільно зачинених дверей будинку Педагогічного музею, де тривали закриті переговори, представники центрального уряду дали згоду на "утворення крайового органу влади, а також на заведення при Тимчасовому правительстві відділу по українських справах"³.

Власне кажучи, у візитерів з Петрограда іншого виходу й не було: їм лишалося тільки намагатися зберегати добру міну при поганій грі. За спинами їхніх партнерів по переговорах було прийняте за п'ять днів до того рішення про утворення крайового українського уряду, на підтримку якого висловилися на той час практично всі реально організовані сили, зокрема, з'їзди українських солдатів та селян. Це давало політикам Ради можливість відчувати себе на переговорах досить впевнено і певною мірою незалежно. Ще 23 червня 1917 р. на четвертому засіданні V сесії Української Центральної

¹ Християк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр.: В 4-х т. - Відень, 1921. - Т.І. - С.55-64.

² 1917 год на Киевщине... - С.142-143.

³ Нова Рада. - 1917. - 2 липня.

Ради за поданням Михайла Грушевського було розглянуто питання про утворення Генерального Секретаріату та його персональний склад¹. Необхідність такого кроку голова Центральної Ради згодом пояснював тим, що їй треба було своєчасно підтримати "враження своєї активності і самопевності сформуванням своєї екзекутиви, "Тимчасового" уряду України". Правда, в дальшому сей крок призвів до великих ускладнень, - вказував М.С.Грушевський, - ся екзекутива Центральної ради, Генеральний секретаріат" ані адміністративної машини України царської формації не могла опанувати, ані своєї окремої сфери ділення не потрапила собі вимежувати, і се засуджувало Центральну раду на гострий хронічний конфлікт з центром, розтягтий, а не розв'язаний октябрським більшовицьким переворотом. Але для даного моменту, - писав далі голова УЦР, - він був логічним завершенням гасл універсалу і служив твердим і серйозним підтвердженням їх"². Як би там не було, створення Генерального Секретаріату, якому судилося невдовзі відіграти роль крайового уряду України, стало фактом суспільного життя. Сперечатися сьогодні можна лише, мабуть, з приводу конкретної дати його народження. М.С.Грушевський це питання обминув, вказавши лише, що Генеральний Секретаріат було затверджено Комітетом УЦР³. Інший авторитетний дослідник історії революції на Україні Д.Дорошенко впевнено вказує на 28 червня⁴.

Звіт про роботу вищезгаданої сесії УЦР, що тривала з 20 по 30 червня, доводить, що перший український уряд було створено саме 23 червня⁵. Після жвавого обговорення відповідної пропозиції го-

¹ 1917 год на Киевщине... - С.133; Християк П. Назв. праця. - Т.І. - С.77-78.

² Грушевський М.С. Спомини // Київ. - 1989. - № 10. - С.129.

³ Там же.

⁴ Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр.: В 2-х т. - Ужгород, 1932. - Т.І.: Доба Центральної Ради. - С.95.

⁵ На сесії були розглянуті й інші організаційні питання. Чисельність Малої Ради зросла до 40 осіб. Замість В.Виниченка та С.Бфремова до складу Президії УЦР було обрано І.Шрага, С.Веселовського, А.Ніковського, Ф.Крижанівського. Секретарями Ради стали П.Чечель, А.Постоловський, Я.Левченко, Л.Чиқаленко. Див.: Грушевський М. Спомини // Київ. - 1989. - № 10. - С.139.

лови Центральної Ради було прийнято відповідну резолюцію, запропоновану парламентською фракцією українських соціал-демократів. Привітавши "в принципі" ідею заснування крайового уряду та затверджуючи його склад, Рада зажадала водночас "якнайскоршого проголошення урядової декларації стосовно шляхів та методів вирішення поставлених перед Україною нагальних питань соціально-економічного та політичного розвитку, а також встановлення сфери компетенції як Секретаріату в цілому, так і окремих його членів"¹. До числа останніх належали відомі діячі громадсько-політичного українського руху: В.Винниченко, який одночасно обійняв посади голови Секретаріату та генерального секретаря внутрішніх справ, П.Христюк (генеральний писар), Х.Барановський (генеральний секретар фінансів), С.Єфремов (генеральний секретар у міжнародних справах), М.Стасюк (генеральний секретар продовольчих справ), Б.Мартос (генеральний секретар земельних справ), С.Петлюра (генеральний секретар військових справ), В.Садовський (генеральний секретар юстиції), І.Стешенко (генеральний секретар освіти).

Зауважимо таке. В той час "Інструкція" існувала практично лише на папері. "Ген[еральному] Секретаріатові, - писав Михайло Грушевський, - приходилось розташовувати свої "столи" - вібрати від [Центральної] ради - в тім же коридорі [Центральної] ради - один стіл означав секретаріат освіти, другий - секретаріат земельних справ, де сиділи поруч "міністри, діловоди й машиністки", а одна з убіралець Педагогічного музею була обернена на Президіальний покій секретаріату. Було це смішно, - заключав свої думки з цього приводу голова УЦР, - коли б не було таки й доткнути!"².

29-30 червня під час свого візиту до Києва міністри О.Керенський, М.Терещенко та І.Церетелі від імені Тимчасового уряду дали на підставі відповідного "кавказького прецеденту"³ офіційну угоду на утворення українського уряду. Малось на увазі також передати йому якнайскоріше права крайової влади та представництво центрального уряду на Україні. На заваді була, власне кажучи,

¹ Нова Рада. - 1917. - 25 черв.

² Грушевський М. Спомини // Київ. - 1989. - № 10. - С.137.

³ Там же. - С.131.

тільки одна обставина: і юридично, і фактично Рада репрезентувала на той момент інтереси виключно української громади і не виступала від імені інших націй, що жили на Україні. Відповідні переговори представників Ради та неукраїнської революційної демократії, що гуртувалися навколо київського виконавчого комітету з цього питання почалися, виродібно, ще 26 червня. Учасники переговорів утворили спеціальну комісію, яка дуже швидко "дійшла" висновку про необхідність "негвайного поповнення" складу Малої Ради представниками "національних меншостей" ¹. Це дало б змогу "на основі порозуміння" розширити склад і Генерального Секретаріату та, нарешті, "приступити йому до роботи". 4 липня Мала Рада прийняла відповідну постанову. Згідно з нею представники неукраїнських громад в складі обох зазначених органів мали становити 30% від загальної чисельності кожного ².

Малопомітні, на перший погляд, події останніх днів червня в Києві, набули тим часом дуже швидко значення надзвичайного, істотно вплинувши на долю революції і в Україні, і в Центральній Росії. 2 липня 4 з 5 міністрів-кадетів відмовилися схвалити київську угоду та після відповідних консультацій із своїм партійним керівництвом пішли у відставку ³. Розладом урядової коаліції не помишляли скористатися в Києві. 15 липня на засіданні Малої Ради склад Генерального Секретаріату було поповнено представниками "національних меншостей"; їх товаришами (заступниками) натомість вирішено було призначити осіб української національності. В.Голубович дістав призначення на посаду генерального секретаря шляхів, О.Зарубін — пошти та телеграфів, М.Рафес — генерального контролера, О.Шульгін заступив С.Сфремова на посаді генерального секретаря міжнародних справ, М.Мицкевич та М.Зільберфарб стали його то-

¹ Див.: Христюк П. Замітки і матеріали... - Т.І. - С.82-89.

² Грушевський М. Україна і Росія: Переговори в справі нового ладу /липень-серпень 1917 р./ - К., 1917. - С.І, 4; Нова Рада. - 1917. - 14 липня. - № 88; Вісті з Української Центральної Ради. - 1917. - Жовтень. - № 17.

³ Див.: История гражданской войны в СССР: В 5-ти т. - М., 1938. - Т.І. - С.115, 143.

варішами. Посади керівників відомств праці, торгу та промисловості вирішено було "одступити російській національності". Затверджено було також статс-секретарем при Тимчасовому уряді П. Стебницького. При цьому підкреслювалося, що він є членом петроградського, а не українського уряду.

16 липня Мала Рада прийняла важливий документ - "Основи Тимчасового Управління на Україні", або "Статут Генерального Секретаріату"¹, який, на думку тодішніх працівників, виконував протягом певного часу функції крайової конституції. Підстави для такого висновку давало те, що документ встановлював порядок функціонування та сферу компетенції уряду та його взаємини з органами законодавчої і виконавчої влади і України, і Росії. Так, у § I оголошувалося: "Вищим Краєвим Органом Управління на Україні є Генеральний Секретаріат Української Центральної Ради, який формується Центральною Радою, відповідає перед нею і затверджується Временним правительством". Параграфи з другого по четвертий встановлювали, що Мала Рада "формує", а Центральна - "затверджує" його склад в кількості 14 генеральних секретарств; при цьому особливо зазначалося, що трьома заступниками генерального секретаря в справах міжнаціональних мають бути представники "від великоросів, євреїв і поляків", які "по ділам своєї нації мають право докладу і рішучого голосу по цих справах в Генеральному Секретарстві". П'ятий параграф наголошував на тому, що свою владу Генеральний Секретаріат здійснює "через всі урядові органи на Україні", які згідно § 6 "підлягають Секретаріатові". Останньому ж надавалося право встановлювати межі і порядок безпосередніх зносин місцевих органів з Тимчасовим урядом. Параграфи восьмий-дев'ятий встановлювали посаду статс-секретаря по справах України при уряді в Петрограді, його функції та порядок призначення, десятий та одинадцятий - закріплювали за Секретаріатом право вносити на розгляд загальноросійського уряду законопроекти та тимчасові фінансові обрахунки (порядок використання останніх було обумовлено § 12). Дуже важливими є параграфи з 13 по 18 включно. Саме ними остаточно встановлювалися структури

¹ Див.: Христюк П. Замітки і матеріали... - Т. I. - С. 96-97.

найвищих органів державного управління Україною. Секретаріатові надавалося право законодавчої ініціативи, контроль за його діяльністю покладался на УІР, а в перервах між сесіями її - на Малу Раду. В разі виникнення неузгодженості в рішеннях Малої Ради та Уряду передбачалося негайне скликання сесії УІР, якій надавалося право висловлювати недовіру своєму виконавчому органу; в цьому випадку відставка останнього наступала негайно. Передостанні два параграфи - 19 та 20 - встановлювали, що закони Тимчасового уряду набувають чинності на Україні лише після проголошення їх в урядовому віснику українською мовою (до речі, всіні обов'язково мали друкуватися трьома іншими мовами - російською, єврейською та польською. - Авт.). Певною мірою осторонь перелічених стоїть артикул сьомий "Основ", який проголосив, що всі виборні урядові посади на Україні замінюються виключно або Генеральним Секретаріатом, або "підвласними йому органами". І, нарешті, останній, двадцять перший пункт документа надавав право крайовому уряду самому встановлювати внутрішній розпорядок його роботи¹.

Документи Малої Ради, про які йшлося вище, телеграфом надіслали до української делегації у складі В.Винниченка, Х.Барановського та М.Рафеса, яка щойно виїхала до Петрограда² ("по благословення" - за висловом М.Грушевського) з метою добитися від Тимчасового уряду схвалення означених рішень, а також, скориставшись урядовою кризою, за будь-яку ціну добитися видання декларації про автономію України, видачі в Державного Казначейства 5 млн. карбованців на "національні, культурні, організаційні" заходи, а також вирішити багато інших справ в адміністративній, церковній, фінансовій, військовій, освітній та інших сферах³. Переговори з огляду на бурхливі революційні часи тривали дуже довго. Склад делегації неодноразово змінювався, але питання не

¹ Цит. за: Христик П. Назв. праця. - Т.І. - С.97 та ін.; Вісті з Української Центральної Ради. - 1917. - Листопад. - № 18.

² 1917 год на Киевщине... - С.171.

³ Докладніше див.: Грушевський М. Спомины // Київ. - 1989. - № II. - С.119.122; "Наказ Делегації Центральної Ради Тимчасовому уряду" // ЦДАЖР УРСР, ф.1115, сп.1, спр.12, арк.42, 42 зв.

вирішувалося¹. 25 липня (вкотре вже!) члени Малої Ради ознайомилися з черговим повідомленням Винниченка з Петрограда². Голова Генерального Секретаріату оповідав своїх колег, що "буржуазні представники уряду" заявляють, що "Статута" затверджено не було, тому що, на їх думку, він "виходить за межі не то федерації, а являється просто конфедерацією". Розгорнулася бурхлива дискусія: активні діячі Ради та Секретаріату (Ткаченко, Христяк, Петлюра, Литваков, Порш, Золотарьов, Шраг, Крижанівський, Таск, Доротов, Панченко) пропонували різні варіанти подолання кризи, в яку зайшли урядові переговори. На пропозицію останнього оратора, який за дорученням фракції УПСР вніс проєкт резолюції, було прийнято ухвалу, витриману в таких рішучих висловах: "... Статут повинен бути затверджений Тимчасовим урядом без змін принципового характеру. Зміни можуть бути зроблені тільки за згодою Центральної Ради"³ (виділено нами. - Авт.). 30 липня В.Винниченко доповідав: "Наше положення с каждым днем становится невыносимо тяжелым. Если бы не громадная ответственность перед Краем и историей, возложенная вами на нас, мы бы давно уехали. Сложитъ полномочия... не трудно и мы охотно это сделали бы, но что это поможет делу. Необходимо выдержать твердость и хладнокровие до конца, не дав вызвать себя на неосторожные поступки, которые повлекут за собой в связи с положением на фронте большие бедствия для всей страны. Если этого здесь не сознают, а некоторые, быть может, не хотят сознавать, то мы по своей совести, как бы нам не было тяжело, не можем сделать".

Напруження на переговорах було значним. Про це свідчать звіти делегації Центральної Раді. 1 серпня, зокрема, повідомлялося: "Вчера состоялось заседание правительства... Ни к какому решению не пришли"; 2 серпня: "... Никакого решения не вынесено..."; 3 серпня: "... Нет надежды на проведение нашей идеи в жизнь полностью". Нарешті, 4 серпня Тимчасовий уряд в особі його голови О.Керенського та міністра юстиції А.Зарудного остаточно визнав Ге-

¹ Див.: Христяк П. Замітки і матеріали... - Т.І. - С.110-121.

² 1917 год на Киевщине... - С.179.

³ Вісті з Української Центральної Раді. - 1917, - травень (май).
- № 6.

неральний Секретаріат "вищим органом Тимчасового Правительства по справам місцевого управління Україною" до скликання Установчих Зборів. Юрисдикція українського уряду поширювалася на Волинську, Київську, Полтавську й Чернігівську губернії, за винятком Мглинського, Суразького, Стародубського і Новозибківського повітів. Було затверджено структуру Генерального Секретаріату, який тепер мав складатися із семи секретарств (внутрішніх справ, фінансів, хліборобства, освіти, торгу та промисловості, праці), а також відомств Генерального контролера та Генерального писаря. При цьому вказувалося, що не менш як 4 посади з 9 зазначених повинні займати "особи, які не належать до української національності". Документом, що називався "Тимчасова Інструкція для Генерального Секретаріату Тимчасового Правительства на Україні", встановлювався також механізм взаємовідносин центрального та крайового урядів і, головне, особливим пунктом передбачалася можливість "в негайних та невідкладних випадках" практичного усунення Генерального Секретаріату від покладених на нього функцій.

Урядові суперечки не вшухали. Майже два тижні цей документ гарячково обговорювався на Центральній Раді. Врешті-решт було прийнято двозначну резолюцію: постанова Тимчасового уряду від 4 серпня Радою не відкидалася, але й не приймалася до виконання¹. Більше того. Невдоволені "петроградською" орієнтацією Генерального Секретаріату та його голови члени УЦР зажадали негайної відставки крайового уряду. В хід пішли старі суперечності українських "революційно-демократичних" партій - есерівської та соціал-демократичної². Сформувати уряд було доручено відомому громадському діячу, члену ЦК УПСФ, губернатору окупованих Галичини та Буковини Дмитру Дорошенку³. 8 серпня він оголосив черговий склад уряду України. З незрозумілих обставин сам Дорошенко згодом якось мляво пояснював свої дії невдалою заявою з українського питання заступника прем'єра Тимчасового уряду М.Некрасова та напруженими особистими стосунками з головою УЦР М.Грушевським він того

¹ Докладніше див.: Дорошенко Д. Назв. праця. - Т.І. - С.128-132.

² 1917 год на Киевщине... - С.194-196.

³ Грушевський М. Спомини // Ки.в. - 1989. - № II. - С.128.

ж дня подав у відставку¹. Його посади - голови Секретаріату та голови внутрішніх справ - знову зайняв В.Винниченко. 21 серпня цей склад було затверджено на засіданні Малої Ради (затвердження генеральних секретарів Тимчасовим урядом 1 вересня мало визначення формальне) і саме того дня крайовий уряд України приступив, нарешті, до практичної роботи². Голова Генерального Секретаріату, у своїх споминах відзначив такі головні, на його думку, напрями своєї роботи: "19. IX. Купую стільці, столи для Секретаріату, кожну по магазинах, приймаю представників Вр[е]менного[го] Правительства, чужоземних журналістів, видаю гроші членам комітету, розглядаю проекти різних організацій, що їх витворює "белетрист" Петлєра, пишу статті, веду переговори з робітничими і солдатськими депутатами за Дворець, слухаю поради всіх і кожного "брати в свої руки власть", скликаю на засідання Секретаріат і зношу стільці з інших кімнат Педагогічного музею, щоб було на чому сидіти. Кожний хапа мене, і вимагає злагодження своїх справ: порадити, де купити книжок з історії, сказати, де живе Н.Н., прийняти на службу, сказати, коли будуть Українські Установчі Збори, наказати повітовому комісарові, щоб той не жив в жіночю прохача. Увечері, коли повертаюсь додому, швейцар повідомляє мене, що до моєї квартири добиралося 3-4 якихось підозрілих військових з якоюсь темною метою. А вранці і вдень одержую листи, в яких мене запевняють, що мене незабаром уб'ють автори тих листів за те, що я баламучу єдиний руський народ українством. Це називається український міністер. Правду казати, я колись уявляв становище українського міністра трошки інакшим...".

В запису за 11 жовтня можна прочитати, зокрема, таке: "1

¹ Дорошенко Д. Назв. праця. - Т. I. - С. 136-137. У спогадах М. Грушевського генеральним писарем помилково названо Мицка // Київ. - 1989. - № II. - С. 130.

² Перші відозви і циркуляри Генеральний Секретаріат, однак, почав розповсюджувати ще у другій половині липня. Див., напр.: З Генерального Секретаріату // Нова Рада. - 1917. - 25 липня. - № 94; Заклик Військового Секретаріату // Там же. - 26 липня. - № 95; та інші.

злість, і сум, і сміх. Генеральний Секретаріат України в крайова вища влада. Це всім, хто читає газети, відомо. Але всім, хто читає газети й не читає їх, видно, що проявів тої влади поки що дуже мало... Нетерплячі "свої" вимагають, щоб ми брали "владу в свої руки". Що це значить, у чому має бути та влада, вони й самі не розуміють. Але жадність, жадність до влади надзвичайна. Зголоднілість до державності аж закочується від нетерплячки..."¹

Втім про конкретну діяльність Генерального Секретаріату ми скажемо пізніше. Тепер же треба зазначити, що під впливом відомих подій в Петрограді, що сталися 25-26 жовтня, в складі крайового уряду України відбулися певні зміни. Внаслідок того, що Тимчасовий уряд фактично припинив своє існування, УІР включила до складу українського уряду ще 8 осіб, надавши їм статусу "генеральних комісарів". Викликано це було, на нашу думку, тим, що у новій політичній обстановці Центральна Рада намагалася втриматися в рамках законності, не приймати будь-яких принципових рішень до скликання Установчих Зборів, не порушувати легітимний зв'язок із законною центральною владою, з рук якої було отримано повноваження по керівництву Краєм, не розривати зв'язків із загальноросійською демократією, в т.ч. з її представниками на Україні, які входили і до складу самої УІР, і до складу її виконавчих та розпорядних органів. Таким чином, для організації поточної роботи по керівництву життєво важливими галузями й було сформовано тимчасовий інститут генеральних комісарів, яких включили до складу Генерального Секретаріату, надавши при цьому їм право вирішального голосу на засіданнях.

Новими членами уряду були призначені: М.Ковалевський (генеральний комісар продовольчих справ), С.Петлюра (військових), М.Порш (праці), В.Голубович (торгу й промисловості), М.Ткаченко (юстиції), В.Єщенко (шляхів), О.Золотарьов (пошт та телеграфу).

Особовий склад Генерального Секретаріату змінювався та доповнювався й згодом.

¹ Винниченко В. Щоденник, 1911-1920. - Едмонтон, Нью-Йорк, 1980. - Т.І. - С.272-273.

Завершити цей довгий список треба зауваженням про те, що, не погоджуючись з принциповими положеннями III Універсалу Центральної Ради, яким було проголошено автономну Українську Народну Республіку, із складу уряду вийшли генеральні секретарі М.Савченко-Більський, О.Шульгін, О.Зарубін та генеральний писар О.Лотоцький¹.

2 листопада 1917 р. Генеральний Секретаріат затвердив "Комісію по охороні порядку" у складі В.Винниченка, М.Зільберфарба, М.Ковалевського, С.Петлюри, М.Порша й М.Ткаченка.

11 грудня 1917 р. Генеральний Секретаріат схвалив склад делегації для ведення мирних переговорів з країнами Почвірного союзу в Бресті. До її складу увійшли: В.Голубович, М.Левицький (поручик), М.Любинський, К.Мацієвич, М.Порш і О.Севрик.

Ухвалено було також включити до складу делегації фахівців у галузі економіки, фінансів та торгівлі.

22 грудня 1917 р. Генеральний Секретаріат затвердив перейменування генерального секретаріату міжнародних справ на генеральне секретарство справ міжнародних і передав проект відповідного закону на розгляд УЦР. На новий орган, який очолює О.Шульгін було покладено функції "міжнародних зносин", "охорони інтересів українських громадян поза межами Української Народної Республіки", "тимчасового загального улаштування міжнародних непорозумінь в межах Української Народної Республіки".

На основі ж колишнього генерального секретарства міжнародних справ було сформовано три нових - по справах великоруських (Д.Одинець), єврейських (М.Зільберфарб) та польських (М.Мицкевич).

Ці та інші, безперечно важливіші й цікавіші подробиці дослідники сьогодні можуть дістати з унікальної документальної збірки.

Це - протоколи засідань Генерального Секретаріату Української Центральної Ради. Якимось дивом вони все-таки дійшли до нас. Не слід забувати, що серед усього розмаїття історичних джерел протоколи - одне з найцінніших. Вони належать до так званих аутентичних джерел, оскільки несуть інформацію, яка безпосередньо відтворює діяльність того чи іншого органу.

¹ Дорошенко Д. Назв. праця. - С.183.

Для науки актуальність видання цього джерела завжди була не-заперечною. Десятиліття майже повного замовчування, а то й спотво-рення діяльності політичних опонентів більшовицької партії ще більше загострили потребу в ознайомленні з ним наукової громадськості. Не можна сказати, що сучасній історіографії протоколи Генерального Секретаріату були абсолютно невідомі. По сторінках історичних праць розкидані згадки про окремі його заходи для ілюстрації політичної позиції. Такий підхід у доборі фактів, що вводилися до наукового обігу, супроводжувався відповідною інтерпретацією та упереджено негативними оцінками. Цікаво, що, використовуючи протоколи, уникали прямого цитування, чим штучно створювали простір для довільних тлумачень. Тож, постав час належним чином оцінити ці документи.

Протоколи перших засідань в оригіналами, написаними від руки Генеральним секретарем О.Шульгіним. Решта - машинописні примірники, які надавалися членам Секретаріату для ознайомлення. Згідно з рішенням Генерального Секретаріату від 13 вересня протоколи в основних пунктах мали складатися під час засідань і в той же день підписуватися Головою Секретаріату чи Генеральним писарем, а на наступних засіданнях їх належало засвідчити підписами решті членів Генерального Секретаріату. Не можна стверджувати, щоб це рішення завжди виконувалося, але те, що протоколи справді читалися членами Генерального Секретаріату, не викликає сумніву. На це, по-перше, вказує і неоднаковий склад тих, хто підписував протоколи, порівняно зі складом присутніх, зафіксованих у них. Отже, під рішеннями підписувалися також члени Секретаріату, хто не брав безпосередньої участі в їх обговоренні. По-друге, в самих протоколах читаємо, що на засіданні 18 вересня вносилися роз'яснення щодо певних рішень 8 вересня. Таким чином, зміст документів дає докази поетапного формування тексту протоколів, їх узгоджень, а це свідчить про те, що протоколи справді відтворюють усе, що відбувалося на засіданнях Генерального Секретаріату, тобто гарантується автентичність джерела. Обсяг їх досить значний. У справі знаходяться записи, зроблені на 63 засіданнях, які відбулися з 3-го вересня по 3 січня 1917 р. Згідно з регламентом засідання відбувалися щодня о 7 годині вечора, але 8 вересня, 13

жовтня, 2, 10 та 23 листопада засідання скликалися двічі на день. Досить частими були перерви на день або два між засіданнями. Триваліші перерви мали місце тільки між 3 та 9 жовтня, 20 жовтня та 2 листопада та у перші дві декади грудня, коли засідання скликалося тільки II-го числа.

Протоколи містять переліки присутніх на засіданнях. Порядок запису був довільним, хіба що тільки Голова Секретаріату В. Винниченко завжди відкривав ці списки. Прізвища інших присутніх, очевидно, з'являлися на папері в такому ж порядку, в якому з'являлися члени Секретаріату на засідання. Документи доносять таку цікаву деталь до характеристики умов та атмосфери роботи крайового уряду. Із самого початку запізнення на засідання, очевидно, заважали роботі настільки, що вже 15 вересня було ухвалено накладати штраф - по одному карбованцю за кожну хвилину запізнення. Проте, чи то захід був занадто рішучим і тому нездійсненим, чи то обставини, що заважали пунктуальності секретарів дуже поважними, запізнення не тільки не припинилися, але й імовірно стали хронічними. 2 листопада у чергогий раз розширений склад секретаріату ухвалив накладати штраф за спізнання на засідання більш як на 15 хвилин вже по 50 коп. за кожну хвилину. Ось так напруження у роботі, заклопотаність, цілком природні для того насиченого подіями часу, здавалося б, незначними рисами відкриваються читачам цього цікавого документа.

Списки багато дають не тільки для розуміння подробиць, а й усїєї діяльності Секретаріату. У протоколах серед присутніх на засіданнях згадано 41 особу. Це - секретарі та їх товариші, або заступники. Крім того, на засідання для обговорення спеціальних питань нерідко запрошувалися й інші особи. Так, до 2 листопада, коли прізвище С. Петлири вперше з'явилося у графі "Присутні", як офіційно затвердженого на посаді генерального секретаря справ військових, ще у вересневих та жовтневих протоколах кілька разів фіксувалися його доповіді з військових питань. 10 жовтня в обговоренні питання про виступання Української Академії Мистецтв брав участь професор Г. Павлуцький. Таким чином, списки присутніх охоплювали тільки членів Генерального Секретаріату, які мали право вирішального голосу. Повнота цих списків дає можливість не тільки

точно простежити всі зміни в особовому складі Секретаріату в цілому, а й визначити найбільш діяльну його частину, що формувала політику, побачити боротьбу за лідерство, а отже, наблизитись до розуміння політичних кроків, що були зроблені Секретаріатом протягом цих драматичних та відповідальних трьох місяців.

За перші два місяці, до 20 жовтня, найбільш активно відвідували засідання В.Винниченко, М.Савченко-Більський, І.Штепеленко, О.Шульгін, О.Зарубін, О.Лотоцький, М.Туган-Барановський, М.Зільберфарб та М.Міцкевич. Перемога жовтневого збройного повстання та події, що відбулися слідом за ними, одразу ж змінили політичний статус УЦР та її Генерального Секретаріату, поставивши їх перед дилемою: або боротьба за владу, або відмова від неї.

Отже, завдання, що виникли перед Генеральним Секретаріатом після Жовтня, стали зовсім іншими, і дана альтернатива стала Сциллов та Харидбод політичної кар'єри кожного з його членів. Все це одразу позначилося на його складі. Ввечері 2 листопада на засідання востаннє приходив М.Туган-Барановський, з 6 листопада пішов у відставку генеральний секретар земельних справ М.Савченко-Більський, а з 20 грудня - і його заступник Б.Мартос. 20 листопада у відставку пішов генеральний писар О.Лотоцький. Двічі /1/ просився у відставку генеральний секретар шляхів Д.Єщенко. Але 20 грудня його переконали взяти назад свою заяву про відставку (про мотивацію нам нічого не відомо), а 29 грудня було ухвалено його чергової заяви про відставки ("через хворобу") не приймати, а надати двотижневу відпустку. По всіх цих змінах приймалися відповідні рішення на засіданнях, що й було зафіксовано у протоколах. Крім того, лише з переліків видно, що генеральний секретар праці М.Василенко перебував на цій посаді тільки у другій половині вересня, кілька разів у засіданнях брали участь М.Рафес та ще деякі товариші секретарів. У грудні засідання також проводилися без генерального писаря. І.Мірний, що змінив на цій посаді О.Лотоцького, востаннє з'явився на засіданні 30 листопада. Отже, без сумніву, значна частина діячів Генерального Секретаріату, досить впливова і впевнена в період поміркованої опозиції Тимчасовому уряду, відчувала свою неготовність (а, очевидно, й політичну неспроможність) до відкритої, та ще й збройної боротьби за владу. На політичній арені мали з'явитися рішучіші та активніші політичні діячі.

Після 2 листопада на правах генеральних секретарів /7/ у засіданнях найактивнішу участь почали брати генеральні комісари О.Золотарьов, М.Порш, С.Петлира, М.Ткаченко, Д.Одинець, В.Голубович, О.Зарубін, М.Ковалевський, а також В.Єщенко (з 8 листопада). У грудні активно відвідували засідання також товариші секретарів О.Пількевич, Д.Антонович, О.Зарудний, М.Шаповал, Л.Абрамович. А з тих, хто у вересні та жовтні постійно брали участь у засіданнях Секретаріату, І.Стещенко займався питаннями освіти, а О.Шульгін разом з М.Міцкевичем та М.Зільберфарбом - справами міжнародними. Таким чином у їхній компетенції перебували не ті справи, від яких безпосередньо залежала доля влади. Отже, впливової політичної сили у складі Секретаріату ці його члени не утворювали. Тому розширення його складу з початку листопада означало й зміну пріоритетів у діяльності.

Персональний склад присутніх на засіданнях значно розширився у листопаді та грудні. Засідання стали багатолюднішими. Порівняно з попередніми місяцями, коли у них брало участь в середньому 10 осіб, в останніх протоколах фіксується близько 15 чол. Одна з причин цього полягала в активному розгалуженні структури Секретаріату. Крім того, стали брати активнішу участь у засіданнях товариші генеральних секретарів, хоч у цілому, як зазначалося, присутність товаришів залишалася епізодичною.

І, нарешті, дозволимо собі останнє зауваження щодо особового складу. Серед перелічених осіб часто-густо трапляються і носії польських, російських та єврейських прізвищ, за якими певною мірою простежується національний склад Генерального Секретаріату. Сподіваємося, що дана публікація принаймні істотно скоригує наявні досі уявлення про вкрай націоналістичні принципи діяльності цього органу.

В протоколах жодного разу не зафіксовано порядку денного засідань. Очевидно, він попередньо і не готувався, а засідання провадилися за стихійним розкладом. Тільки 3 листопада у зв'язку із значним загостренням воєної обстановки було спеціально ухвалено "у першу чергу обговорювати справи військові, щоб не затримувати без потреби Генерального Комісара по військових справах Петлиру".

Зміст протоколів також свідчить про відсутність докладної

проробки порядку денного до початку самих засідань. Лише окремі питання культури, що виносилися на розгляд генеральним секретарем освіти І. Стешенком, несуть на собі відбиток ґрунтовної попередньої підготовки (у їх обговоренні часто брали участь зацікавлені особи та фахівці). Багато рішень взагалі приймалося у відповідь на повідомлення чи документи, що тільки-но оглошувалися на засіданнях. А ще чимало питань було лише прийнято до відома або взагалі щодо них не ухвалювалося ніякого рішення. Все це не залишає сумнівів у тому, що порядок денний справді формувався стихійно, вже під час самих засідань.

Це повністю узгоджується з тими умовами, в яких довелося працювати Генеральному Секретаріатові. По-перше, то були перші місяці його існування, коли тільки-но вироблялися межі його компетенції, а також визначалися функції всіх його підрозділів (секретарств). Як уже зазначалося, структура Генерального Секретаріату розгалужувалася майже протягом усіх чотирьох місяців, за які збереглися протоколи. Причому цей процес ґрунтувався змінами політичної ситуації і тому не відбувався поступово і планомірно. Так, ще 4 вересня Секретаріат категорично висловився проти утворення в своєму складі крайового військового органу, а вже на початку листопада відповідне секретарство було засновано. Зрозуміло, що функції Секретаріату постійно мали доповнюватися. А крім того, самі секретарства дуже повільно просувалися у визначені власної компетенції, про що свідчить хоча б такий факт. 19 вересня було ухвалено кожному секретарству скласти інструкцію з викладом своїх функцій. З протоколів відомо про затвердження інструкції тільки секретарства земельних справ. Що ж стосується решти, то ще 2 та 11 жовтня на засіданнях відзначалося, що справа затягнулася. Та, до речі, й текст оповіщення про самий Генеральний Секретаріат розроблявся протягом майже всього вересня і в остаточній редакції був ухвалений лише 29 вересня. Отже, так би мовити, самовизначення Генерального Секретаріату проходило досить-таки повільно, що, зрозуміло, перешкоджало скорішому зміцненню організаційних засад в його роботі, а отже, і засідань. Навіть в останні місяці 1917 р. відчувалося, що статус Генерального Секретаріату як органа влади був ще не до кінця визначеним. З одного боку, і це добре видно з

протоколів, Генеральний Секретаріат обіймав усі функції, звичайні для компетенції будь-якого уряду. Але кожного разу цей уряд не приймав спеціальних постанов з конкретних питань, крім хіба що ухвал про призначення на посади. Документи, що досить часто гинували для обговорення на засіданнях, були відозвами, зверненнями, заявами, як, наприклад, відозви "До свідомого громадянства України" з приводу погромів (18 жовтня), "До всіх громадян України" - у відповідь на перемогу більшовиків у Петрограді (27 жовтня). Що ж до рішень директивного характеру, то, судячи з протоколів, Генеральний Секретаріат не був наділений всією повнотою влади як орган державного управління. На засіданнях лише обговорювались певні законопроекти та інші документи директивного характеру, але після того вони мали затверджуватися УЦР. Отже, в даному разі можна говорити лише про право законодавчої ініціативи для Генерального Секретаріату. Це, зрозуміло, позбавляло діяльність Генерального Секретаріату як органу влади логічної завершеності, а протоколи засідань - належної повноти і чіткості. От чому з протоколів можна дізнатися лише про те, які документи на засіданнях обговорювались. В якому вигляді вносилися на затвердження УЦР, має засвідчити вже зібрання документів останньої.

Бурхливий розвиток подій, особливо починаючи з листопада, вимагав негайного реагування, тому детальне опрацювання всіх питань, що поставали перед Секретаріатом, було абсолютно неможливим. Тим більше, що з листопада Секретаріат керував не тільки звичайними державними справами, а й військовими. І саме останні, як найбільш важливі, взагалі заволоділи його основною увагою.

Невизначеність статусу, структури та функцій органів влади, нестабільність військово-політичної ситуації зумовили стиль роботи Генерального Секретаріату і, відповідно, форму ведення протоколів його засідань. Засідання мали вигляд вільного обміну думками, обговорення найзлогородніших поточних питань. Прийняття зважених рішень, розрахованих на перспективу, за винятком хіба що питань культури, було на той час неможливим. Тому протоколи мали характер щоденника, де конспективно фіксувалося все, що обговорювалося на засіданнях. Не випадково, очевидно, з 13 листопада вони стали називатися не протоколами, а журналами, хоча формуляр залишився

без вмієн.

Досить довільно нотувався у протоколах і власне хід засідань. Це робилося переважно у так званій стислій формі протоколу. Тобто записувалася назва питання, а також давалося формулювання ухвали. Дискусія присутніх чи особливі позиції окремих секретарів не фіксувалися. Часто тільки називалося питання, причому не доводилася його суть. Не було й вміщено резолюцій. Наприклад, у протоколі за 4 листопада є запис: "Вислужено повідомлення Зарубіна про стан справи з поштою, телеграфом у Полтаві, Катеринославі, Одесі". Як бачимо, суть інформації за цими рядками залишається недоступною. Рішення ж з цього питання також не приймалося. І це також часто траплялося у даних протоколах. Очевидно, певні повідомлення, заяви, вимоги та інші документи розглядалися без вироблення відповідних рішень, сприймалися у Секретаріаті як інформація, що зайвий раз свідчить про дещо стихійний характер засідань. Однак надзвичайно важливо, що до протоколів заносилися навіть такі найдрібніші питання. Завдяки цьому протоколи дають найдокладнішу картину подій, які так чи інакше відбулися у діяльності Генерального Секретаріату. Для вивчення наслідків подійми останніх місяців 1917 р. це має першорядне значення.

Іноколи записи в протоколах були більш докладними, з розгорнутим викладом обговорення певних питань. Так, усі грудневі протоколи складено вже за розгорнутою формулою. В ряді випадків фіксувався кожний виступ, інформація, зауваження, пропозиція, що прозвучали. Причому, якщо один член Секретаріату виступав двічі і більше разів з одного й того ж питання, кожен його виступ нотувався окремо. Та й самі записи стали ретельнішими, точно формулювалися суть пропозиції, заяви чи виступу. Навіть найдрібніше зауваження ретельно заносилося до протоколу. Тепер важко гадати про причини такої докладності, але, можливо, вона пояснюється тим, що з грудня мав розпочати роботу на засіданнях технічний секретар В.Бойко (про це свідчить відповідне рішення Генерального Секретаріату, прийняте 28 листопада). Що ж, грудневі протоколи вигідно відрізняються від попередніх, проте про зміни в самому стилі роботи говорити не доводиться: характер обговорюваних питань і винесених рішень не зазнавав якихось змін протягом всього зафіксованого

го протоколами періоду діяльності Генерального Секретаріату.

Грудневі протоколи більш наскічені додатками, які цінні самі по собі, і цінні для розуміння власне роботи Генерального Секретаріату. Проте, на жаль, в цілому скільки-небудь задовільного обсягу додатків в даній справі немає. Це, безумовно, знижує інформативну цінність протоколів, враховуючи стислу форму їх ведення. Але не слід забувати, що це перше подібне джерело такого роду.

Коротенькі біографічні відомості про членів українського уряду читач знайде в іменному покажчику, який друкується у другій частині цієї публікації.

ДОДАТОК № I

ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНСЬКОЇ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ /з 7.II. - УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ/
в 1917 р.

I СКЛАД. Затверджений V сесією УЦР 23 червня 1917 р.

В.Винниченко	голова Генерального Секретаріату, генеральний секретар внутрішніх справ
П.Христюк	генеральний писар
Х.Барановський	генеральний секретар фінансів
С.Єфремов	генеральний секретар міжнародних справ
С.Петлюра	генеральний секретар військових справ
Б.Мартош	генеральний секретар земельних справ
В.Садовський	генеральний секретар судових справ
І.Стешенко	генеральний секретар освіти
М.Стасюк	генеральний секретар харчових справ

II СКЛАД. Затверджений Малою Радою 15 липня 1917 р.

В.Винниченко	голова Генерального Секретаріату, генеральний секретар по внутрішніх справах
П.Христюк	генеральний писар
Х.Барановський	генеральний секретар по фінансових справах
О.Кульгін	генеральний секретар міжнародних справ
С.Петлюра	генеральний секретар по справах військових
Б.Мартош	генеральний секретар по земельних справах
В.Садовський	генеральний секретар по справах юстиції
І.Стешенко	генеральний секретар по справах освіти
М.Стасюк	генеральний секретар харчових справ
В.Голубович	генеральний секретар по справах шляхів
О.Зарубін	генеральний секретар поштів та телеграфів
М.Рафес	генеральний контролер
М.Зільберфарб	товариш генерального секретаря міжнародних справ
М.Міцкевич	товариш генерального секретаря міжнародних справ

П. Стебницький статс-секретар у справах України при
Тимчасовому уряді
вакансія генеральний секретар праці
вакансія генеральний секретар торгу й промисловості

III СКЛАД. Пропозиція Д. Дорошенка 17 серпня 1917 р.

Д. Дорошенко голова Генерального Секретаріату, генеральний
секретар внутрішніх справ

М. Савченко-
Більський генеральний секретар земельних справ

М. Туган-
Барановський генеральний секретар фінансів

О. Зарубін генеральний контролер

Ф. Штейнгель генеральний секретар торгу й промисловості

С. Веселовський генеральний секретар праці

О. Лотоцький генеральний писар

І. Стешенко генеральний секретар освіти

П. Стебницький статс-секретар у справах України при
Тимчасовому уряді

IV СКЛАД. Затверджений Малою Радою 21 серпня, Тимчасовим урядом --
1 вересня 1917 р.

В. Винниченко голова Генерального Секретаріату, генеральний
секретар внутрішніх справ

І. Стешенко генеральний секретар освіти

М. Туган-
Барановський генеральний секретар фінансів

О. Шульгін генеральний секретар міжнародних справ

М. Савченко-
Більський генеральний секретар земельних справ

О. Зарубін генеральний контролер

О. Лотоцький генеральний писар

П. Стебницький комісар у справах України при Тимчасовому
уряді

- М. Сільберфарб** товариш генерального секретаря міжнародних справ
М. Мірєвич товариш генерального секретаря міжнародних справ

Згідно з рішеннями VII сесії УДР до складу уряду були введені:

- М. Новалевський** генеральний секретар продовольчих справ
С. Петляра генеральний секретар відомих справ
М. Порн генеральний секретар праці
В. Голубович генеральний секретар торгу й промисловості
М. Ткаченко генеральний секретар потиці
В. Євченко генеральний секретар шляхів
О. Золотарєв генеральний секретар пошти та телеграфів
Д. Одичко товариш генерального секретаря міжнародних справ

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

деяких засідань Генерального Секретаріату
Тимчасового уряду на Україні /з 7(20) листопада -
Генерального Секретаріату Української Народної Республіки/
3 вересня 1917 - 3 січня 1918 р.

№ 1. 3 вересня.

1. Організаційні питання (про зібрання Генерального Секретаріату, кворум, права товаришів генеральних секретарів на засіданнях Секретаріату).
2. Про пресу на Україні (О.Зарубін).
3. Про офіційний орган Генерального Секретаріату.
4. Інформація про українську справу.
5. Доповідь В.Винниченка та О.Зарубіна "в справі нацимшии".
6. Про помешкання для Генерального Секретаріату та генеральних секретарств.

№ 2. 4 вересня.

1. Про "справу помешкання" для Генерального Секретаріату (О.Шульгін).
2. Про "справу оборони революції" (С.Петлюра).

№ 3. 8 вересня (ранксве).

1. Про поїздку генерального секретаря фінансів до Петрограда "в справі потрібних для існування Секретаріату асигновок".
2. Про доручення Комісарові при Тимчасовому уряді:
 - про асигнування авансу на видатки Секретаріату
 - про утворення Временної Управи Комісара в справах України у Петрограді
 - про надання урядовцям Секретаріату прав щодо утримання від військової повинності
 - про видання Тимчасовим урядом акта щодо офіційних установ на Україні.
3. Про кандидатури на посади товаришів генеральних секретарів: фінансів, внутрішніх справ, міжнародних справ та генерального писаря.

№ 4 8 вересня (вечірне).

1. Про порядок внесення документів на розгляд Генерального Секретаріату.
2. Про Вільне Козацтво (С.Петлира).
3. Про затвердження кандидатур К.Маціевича та В.Мартоса на посадах товаришів генерального секретаря по земельних справах.

№ 5. 9 вересня.

1. Про відозву до місцевих установ, "що затверджений Временним Правительством Секретаріат приступив до виконання своїх обов'язків".
2. Про кандидатури К.Василенка на посаду генерального секретаря праці, Черниша - товариша генерального секретаря торгу й промисловості.
3. Про "план і основні точки" декларації Генерального Секретаріату (В.Винниченко).

№ 6. 11 вересня.

1. Про ревізію будинку готелю "Франція" та будинку Попова для помешкання Генерального Секретаріату.
2. Про заснування господарської комісії при Генеральному Писарстві.
3. Про ремонт гостинниці "Савой".
4. Про придбання предметів канцелярської обстановки та канцелярського приладдя для Генерального Секретаріату.
5. Про згоду Черниша "прийняти секретарство торгу й промисловості".
6. Про заснування при секретарстві земельних справ продовольчого відділу та підготовку "запису про заснування окремого спеціального Секретарства в справах продовольчих".

№ 7. 12 вересня.

1. Про заміщення посад секретаря праці та його заступника (товариша).
2. Про кандидатуру П.Холодного на посаду товариша генерального секретаря освіти (І.Стешенко).

3. Про організаційні заходи в зв'язку з демобілізацією армії (В.Винниченко та директор канцелярії генерального секретаріату внутрішніх справ).

№ 8. 13 вересня.

1. Про справу наймання для потреб Генерального Секретаріату помешкання Київської міської думи по вул.Хрещатик, 38 (виконуючий обов'язки юрисконсульта Генерального Секретаріату Володковський).

2. Про помешкання "та інші речі" для потреб Генерального Секретаріату (Володковський).

3. Про активізацію діяльності Генерального Секретаріату (В.Винниченко).

4. Про виготовлення протоколів попередніх засідань Генерального Секретаріату та порядок підписання протоколів наступних засідань.

5. Про порядок складання порядку денного засідань Генерального Секретаріату.

6. Про подання в пресу відомостей про діяльність Генерального Секретаріату.

7. Про циркуляр директорам казенних середніх та вищих шкіл про обов'язкове заведення українознавства (І.Стешенко).

8. Про будинок Удільного Відомства (генеральний секретар хліборобства).

9. Про відкриття приватної музичної школи в Києві (І.Стешенко).

10. Про листи генерального секретарства освіти до адміністрації Київської міської бібліотеки (О.Зарубін).

II. Заява Генерального Контролера про його відсутність на засіданні 8 вересня при обговоренні питання про офіційну мову на Україні (О.Зарубін).

№ 9. 15 вересня.

1. Заява Генерального Контролера про внесення до протоколу його пояснення про відсутність на засіданні 8 вересня під час обговорення питання про офіційну мову на Україні (О.Зарубін).

2. Про пропозицію генерального секретаря фінансів про встановлення штрафів за запізнення на засідання Генерального Секретаріату.

3. Про запит товариша генерального секретаря праці про його права на засіданнях Генерального Секретаріату (М.Рафес).
4. Про доповідь генерального секретаря фінансів про його переговори з Тимчасовим урядом щодо:
 - встановлення до жовтня 1917 р. обрахунків і штатів кожного секретарства
 - про подання обрахунків та штатів секретарства на затвердження УДР
 - про вироблення плану бюджету (М.Туган-Барановський).
5. Про відозву до населення та урядових установ про Генеральний Секретаріат України.
6. Про проведення "органічної роботи" в кожному секретарстві та відповідних регулярних щотижневих доповідях на засіданнях Генерального Секретаріату.
7. Про подачу до преси відомостей про діяльність Генерального Секретаріату.
8. Про проект загальної частини Декларації Генерального Секретаріату (В.Винниченко).
9. Про питання, які необхідно розглянути на засіданнях Генерального Секретаріату в вересні 1917 р.

№ ІО. 18 вересня.

1. Про перегляд п.4 протоколу № 3 "про видання Временним правительством акта про офіційну мову на Україні" (О.Зарубін).
2. Про циркуляр генерального секретарства освіти "про заведення українознавства в школах" (І.Стешенко).
3. Про текст оповіщення до людності та офіційних установ про Генеральний Секретаріат України.

№ ІІ. 19 вересня.

1. Про текст оповіщення до людності та офіційних установ про Генеральний Секретаріат України.
2. Про проект інструкції Генеральному Секретаріатові (Володковський).
3. Про "наймення помешкання, зайнятого [Генеральним] Секретаріатом та інші господарські справи" (Володковський).

4. Про "розгляд не важких справ не в пленумі [Генерального] Секретаріату, а в малій раді секретарів".
5. Про запровадження посади урядового комісара м. Києва.
6. Про вироблення проєктів боротьби з погромами в Києві.

№ 12. 20 вересня.

1. Про плату аренди Київській міській управі за найм помешкання для Генерального Секретаріату (О.Зарубін).
2. Обговорення проєкту першої частини інструкції секретарству земельних справ.
3. Про необхідність виготовлення законопроєкту про секретарство продовольчих справ та встановлення третьої посади товариша генерального секретаря земельних справ "для порядкування продовольчою справою".
4. Про кандидатуру С. (?) Гольдельмана на посаду голови крайсової біржі праці.

№ 13. 21 вересня.

1. Обговорення третьої частини інструкції секретарству земельних справ та затвердження інструкції в цілому.
2. Про порядок подання на розгляд Тимчасового уряду інструкцій окремих генеральних секретарств.
3. Про порядок передчасного залишення засідань Генерального Секретаріату генеральними секретарями.
4. Про доручення генеральному секретарю освіти "зробити в дальшому засіданню доклад в університетській справі".
5. Про "повідомлення генерального секретаріату праці в справі виборів до Установчих Зборів" (М.Порш).
6. Доповідь голови Українського Генерального Військового Комітету "про його переговори із Ставкою в військовій справі" (С.Петлюра).

№ 14. 22 вересня.

1. Про законопроєкт Українського Генерального Військового Комітету про Вільне Козацтво (С.Петлюра).
2. Про законопроєкт про заснування Української Академії Мистецтва (І.Стешенко).

3. Про проект Універсалу Генерального Секретаріату "До людності України" (В.Винниченко).
4. Про усунення комісара Київської військової округи та командуючого КВО та призначення першого до Крайового земельного союзу.

№ 15. 23 вересня.

1. Обговорення Універсалу "До людності України".
2. Про усунення Командуючим Київською військовою округою комісара, призначеного Генеральним Секретаріатом в Київський земельний союз (В.Винниченко).

№ 16. 25 вересня.

1. Про затвердження проекту Українського земельного комітету.
2. Про проект Декларації Генерального Секретаріату.
3. Про надання С.Петлюрі права присутності на засіданнях Генерального Секретаріату з правом дорадчого голосу (В.Винниченко).
4. Про надання відповідному товаришу генерального секретаря земельних справ права присутності з дорадчим голосом на засіданнях Генерального Секретаріату, "коли обмірковуюватиметися продовольча справа".
5. Про звернення до Тимчасового уряду "в справі асигнування коштів на друк шкільних підручників".

№ 17. 27 вересня.

1. Обговорення проекту Декларації Генерального Секретаріату.

№ 18. 28 вересня.

1. Затвердження кандидатури А.Ніковського на посаду комісара м.Києва.
2. Про Статус Української Академії Наук.

№ 19. 29 вересня.

1. Обговорення циркуляру генерального секретаря внутрішніх справ

про боротьбу з контрреволюцієн.

2. Затвердження останньої редакції Декларації Генерального Секретаріату.
3. Затвердження С. (?) Гольдельмана на посаді голови київської біржі праці.

№ 20. 2 жовтня.

1. Ухвалення кандидатури В.Мазуренка на посаді товариша генерального секретаря промисловості й торгу.
2. Про надання кредиту для виплати заробітної платні служачим Генерального Секретаріату (М.Туган-Барановський).
3. Про письмову заяву "директорів (департаментів) Секретаріату внутрішніх справ про постійну участь їх в засіданнях (Генерального) Секретаріату з правом дорадчого голосу".
4. Про клопотання перед військовою владою щодо надання можливості присутності на українському агрономічно-економічному з'їзді агрономам, що перебувають у війську.
5. Про створення комісії для вироблення "основних точок" законопроекту про Українські Установчі Збори.
6. Про відмову Голови Українського Генерального Військового Комітету приймати участь у роботі Генерального Секретаріату до затвердження генерального секретарства військових справ.
7. Про заснування комісії по боротьбі з погромами (О.Шульгін).
8. Про необхідність "якнайкращого" виготовлення проектів інструкцій, штатів та обрахунків по окремих генеральних секретарствах (О.Лотоцький).
9. Про заснування генерального секретарства відбудовання (В.Винниченко).
10. Про доручення генеральному секретаріату земельних справ прискорити складання законопроекту про генеральне секретарство продовольчих справ.
11. Про скликання з'їзду художників в Києві та заснування спеціального комітету (журі) "що взяв би до своїх рук справу заснування [Української] Академії мистецтв".

№ 21. 3 жовтня.

- I. Обговорення і прийняття записки про демобілізацію і

законопроекту про демобілізацію.

2. Про пропозицію генерального секретаря фінансів про повернення Центральної Раді з коштів [Генерального] Секретаріату сум, наданих на потребу Генерального Секретаріату в вересні 1917 р.

№ 22. 9 жовтня.

1. Про затвердження кандидатури і.Мірного на посаді товариша генерального писаря.
2. Доповідь Голови Секретаріату про подорож в Ставку Північно-Західного фронту (В.Винниченко).
3. Про друге подання Временному правительству кандидатури А.Ніковського на посаду комісара м.Києва.
4. Про прискорення справи заснування генерального секретарства продовольчих справ.
5. Про утворення комісії "по розгрузці" м.Києва.
6. Про ухвалення кандидатури генерала П.Скоропадського на посаду командуючого Київською військовою округою.
7. Про поправки УЦР по законопроектах та інструкціях Секретарству земельних справ та Український Земельний Комітет.
8. Про створення спеціальної комісії для виправлення Статуту Вільного Козацтва.
9. Про затвердження кандидатури Л.Михайлова на посаді товариша генерального секретаря праці.

№ 23. 10 жовтня.

1. Про заснування Української Академії мистецтв (і.Стешенко, проф.і.Павлуцький).
2. Про ухвалення кандидатури О.(?) Філіповського на посаді третього товариша генерального секретаря земельних справ "для зарядження продовольчим відділом".

№ 24. 11 жовтня.

1. Про "трудне становлення Генерального Секретаріату в зв'язку з невідразною політикою в цій справі Тимчасового уряду".
2. Про видання циркулярів "До директорів середніх та інспекторів вищих початкових шкіл і директорів нижчих початкових шкіл про

заведення з біжучого року, яко обов'язкових предметів, української мови і українознавства" (І.Стешенко).

3. Про подання відомостей до преси про доручення генеральному секретарю фінансів М.Туган-Барановському виконувати обов'язки генерального секретаря торгу й промисловості і призначення В.Мазуренка товаришем генерального секретаря торгу й промисловості.
4. Про заснування театральної школи для робітників (І.Стешенко).
5. Про подання справоздання по всім генеральним секретарствам Статуту Вільного Козацтва до засідання УПР 20 жовтня.
6. Про призначення Л.Абрамовича та В.Садовського представниками Генерального Секретаріату на засідання Малої Ради та комісії Малої Ради 14 жовтня в справі Установчих Зборів.
7. Про прийняття будинку Педагогічного музею на утримання Генерального Секретаріату.
8. Про передачу будинку тверезості в м.Києві Генеральному Секретаріату "для цілей освітніх" (І.Стешенко).

№ 25. 12 жовтня.

1. Обговорення записки Тимчасового уряду "про стан справ і вимоги [Генерального] Секретаріату".

№ 26. 13 жовтня (раніше).

1. Ухвалення записки до Тимчасового уряду "Про стан справ і вимоги [Генерального] Секретаріату".

№ 27. 13 жовтня (вечірня).

1. Про телеграму голсови з'їзду селян Поділля і передачу її до відома Тимчасового уряду.
2. Про проект відозви до населення про потребу берегти ліси.
3. Про вироблення проекту заяви Генерального Секретаріату в справі Українських Установчих Зборів.
4. Про повідомлення К.Василенка про призначення його Тимчасовим урядом на посаду комісара м.Києва.

№ 28. 14 жовтня (раніше).

1. Ухвалення тексту заяви Генерального Секретаріату про Українські Установчі Збори (Б.Винниченко).
2. Про доклад комісії по виробленню Статуту Вільного Козацтва.

№ 29. 16 жовтня.

1. Про Статут Вільного Козацтва.
2. Про скликання українського агрономічно-економічного та продовольчого з'їзду (М.Савченко-Більський).
3. Про ухвалення кандидатури Д.Одинця на посаду товариша генерального секретаря міжнародних справ "по відділу справ великоруської національності".
4. Про придбання "ще однієї пишучої машинки" для генерального секретарства освіти (І.Стешенко).
5. Про виготовлення печаток генерального секретаріату міжнародних справ (М.Зільберфарб).
6. Про звернення до губернціальних комісарів Тимчасового уряду "з проханням надсилати до Секретаріату усякі цінні старовинні речі-знаходки" (І.Стешенко).
7. Про посилку телеграм до Тимчасового уряду про призначення директорів середніх шкіл.

№ 30. 17 жовтня.

1. Ухвалення тексту "Заяви Генерального Секретаріату на засіданні Малої Ради 17 жовтня 1917 року про Українські Установчі Збори".

№ 31. 18 жовтня.

1. Про поїздку до Петрограда "на заклик Тимчасового уряду для вияснення справи політичного становища на Україні".
2. Про вироблення законопроекту про заміну земств народними радами та народними управами.
3. Про текст відозви "До свідомого українського громадянства в справі єврейських погромів" (О.Шульгін) та про практичні заходи щодо негайного припинення погромів та "потягнення до суду винних".
4. Про лист Комісара в справах України при Тимчасовому уряді П.Стебницького.
5. Про привітання перших Кременчуцьких повітових зборів Народної

Ради.

6. Про заяву Верхньодніпровської Повітової Народної Земської Управи про постанову Верхньодніпровської Повітової Народної Ради (Земського Зібрання) про приєднання Верхньодніпровського повіту до автономної України.
7. Про прохання Туркестанської української громади про потребу призначення Комісара в українських справах в Туркестані.

№ 32. 20 жовтня.

1. Про видачу 4500 крб. на організацію продовольчого з'їзду (М.Савченко-Більський).
2. Про проект Статуту Вільного Казачтва.
3. Про проект закону про надання права мировим суддям "засуджувати професіональних преступників" до Сибіру (в.об.Комісара Тимчасового уряду м.Кієва).
4. Про заяву представників Холмського Губернського Виконавчого Комітету про Холмську справу.
5. Про проект закону про "отсрочку" від військової служби слугачик Генерального Секретаріату.
6. Про можливість притягнення до судової відповідальності газети "Кієвлянин".
7. Про безпідставність тверджень про притягнення Генерального Секретаріату або УЦР до судової відповідальності Тимчасовим урядом (І.Мірний).

№ 33. 2 листопада (раніше).

1. Про стан справ на Печерську та взаємовідносини помічника комісара Південно-Західного фронту Григор'єва та Комісара Південно-Західного фронту Іорданського (М.Ткаченко).
2. Про військовий стан (С.Петлєра).
3. Про діяльність Українського Генерального Військового Комітету (полковник О.Пількевич).
4. Про телеграму генерала Духоніна з приводу поточних подій.
5. Про звернення комісара Іорданського з проханням заборонити українським полкам відходити з фронту (полковник О.Пількевич).
6. Про заяву Григор'єва щодо призначення Павленка

- в.об. Командувачого Київського Військового Округу та відставку з цієї посади генерала Квіцинського.
7. Про події на Печерську (М.Порш):
 - про перехід українських частин на бік УНР
 - справи фінансів, адміністративні, земельні.
 8. Про доручення генеральному секретарю М.Туган-Барановському "в'яснити стан фінансів".
 9. Про київську міську міліцію (С.Петлюра, Анохін).
 10. Про пошту і телеграф (М.Зарубін).
 11. Про становище на Арсеналі (Д.Одинець).
 12. Про накладання штрафу "за спізнення" на засідання Генерального Секретаріату.

№ 34. 2 листопада (вечірне).

1. Про допомогу діючій армії "у справі постачання усім необхідним" (В.Винниченко).
2. Про стан фінансів (М.Туган-Барановський).
3. Про справу призначення Командувачого Київського Військового Округом (О.Зарубін, М.Савченко-Більський) та його відносини із Ставкою Верховного Головнокомандувачого.
4. Про усунення Кирівка та переговори щодо утворення нової влади до скликання Установчих Зборів.
5. Про відозву Генерального Секретаріату до громадян України (В.Винниченко).
6. Про заснування при Голові Генерального Секретаріату тимчасової комісії по охороні порядку.
7. Про роль Кирівка в останніх подіях (І.Мірний).
8. Про "упорядкування" Штабу Київської Військової Округи (С.Петлюра).
9. Про ХХХІУ корпус (О.Лотоцький).
10. Про повернення (на фронт) викликаних до Києва військових частин.

№ 35. 3 листопада.

1. Військовий стан (полковник О.Пилькович).
2. Про взаємовідносини більшовиків та УНР.

3. Про передачу міському самоврядуванню "всіх прав щодо міліції".
4. Про реквізицію пекарень міською Думою.
5. Стан пошти і телеграфу (О.Зарубін).
6. Про відношення УІР до майбутнього всеукраїнського залізничного та поштово-телеграфного страйку.
7. Про відставку Квіцинського та Кириєнка.
8. Про взаємовідносини військової та цивільної влади (М.Порш).
9. Про призначення комісара при Київській казенній палаті.
10. Про відпустку М.Туган-Барановському.
11. Про затвердження кандидатур Д.Коліуха та М.Стасика на посади товаришів генерального секретаря по продовольчих справах.
12. Про вихід О.(?) Філіповського зі складу Генерального Секретаріату.
13. Про призначення Є.Шумицького на посаду начальника "войск" (С.Петлюра).
14. Про причини повернення на фронт XXXIV корпусу (С.Петлюра).
15. Про "загрозливий стан на Поділлі" (І.Красковський).
16. Остаточне ухвалення відозви Генерального Секретаріату "До громадянства, урядових і громадських установ".
17. Про першочергове обговорення на засіданнях (питань) генерального секретаріату військових справ.
18. Про призначення К.Квітки товаришем генерального комісара по судових справах.
19. Про переговори з міською Думою "у справі комісаріату м.Києва" (О.Золотарьов).
20. Про доручення В.Мазуренку виконувати обов'язки генерального секретаря торгу й промисловості.

№ 36. 4 листопада.

1. Про біжучі події (В.Винниченко).
2. Про "оружну силу більшовиків та українські військові сили в Києві" (полковник О.Пилькович).
3. Про стан пошти і телеграфу в Полтаві, Катеринославі, Одесі (О.Зарубін).
4. Про справу 40 солдатів, заарештованих "за пропаганду більшовизма" у Вінниці (В.Ткаченко).

5. Про вироблення законопроекту про об'єднання Харківського, Одеського, Київського "Заводських совещаній" в Українську раду (В.Мазуренко, В.Голубович).
6. Заява І.Стешенка.
7. Про ухвалення кандидатури проф.І.Ганицького на посаду товариша генерального секретаря торгу й промисловості (В.Голубович).
8. Про стан фінансів (В.Мазуренко).
9. Про відкликання військ, висланих до Києва, та взаємини із Ставкою Південно-Західного фронту.
10. Про вимоги головного страйкового комітету Південно-Західної залізниці від 4.II.1917 р.
11. Про "захват воєнних припасів" українським полком на ст.Пост-Волинський.
12. Про доповнення складу продовольчих управ (М.Ковалевський).
13. Про від'їзд Д.Єщенка з Харкова до Києва.
14. Про вихід чехословацького полку до (?) Києва.
15. Про переговори із Ставкою Верховного Головнокомандуючого (В.Винниченко).
16. Про переговори у Ставці Південно-Західного фронту (М.Порш).
17. Про "поширення делегації на Дон".

(№ 37). 6 листопада.

1. Обговорення проекту III Універсалу УЦР.

(№ 38). 6 листопада.

1. Про затвердження кандидатури полковника О.Жуковського на посаду товариша генерального комісара по військових справах (С.Петлюра).
2. Про "поділ Секретаріату на секції для більш продуктивної роботи" (В.Винниченко).
3. Про звільнення Квіцинського та Кириєнка з-під охорони.
4. Про проект угоди із Ставкою Верховного Головнокомандуючого (О.Лотоцький, Д.Дорошенко, С.Петлюра).
5. Про переговори із Ставкою Південно-Західного фронту.
6. Про відставку М.Савченка-Бельського.
7. Про газети "Полтавський день" та "Києвлянин".

8. Про проект закону про амністію.
9. Про проект закону про організацію контролю в УНР.
10. Про скликання проектів усіх Секретарств.
11. Про звільнення Квіцинського та Кириєнка (І.Стешенко).
12. Про взаємини Одеської Української Ради та Одеського міського революційного комітету.

(№ 39). 9 листопада.

1. Про переговори із Ставкою Верховного Головнокомандуючого та стан справ у Ставці Південно-Західного фронту.
2. Про переговори з Вікшелем.
3. Про складання центрального уряду Росії на федеративній основі.
4. Про припинення війни та заключення миру.

(№ 40). 10 листопада.

1. Про переговори з Доном щодо складання Центрального Уряду (В.Мазуренко).
2. Про інформацію до Ставки Верховного Головнокомандуючого (?) про стан справ у Києві (О.Золотарьов, М.Порш).
3. Про розкол більшовиків у Києві та вихід робітників Шулявки із Червоної Гвардії до Вільного Козацтва.
4. Повідомлення представника УНР із Ставки Верховного Головнокомандуючого (?).
5. Про організацію "Порядок" на чолі з Марковим-П (С.Петлюра).
6. Про позицію Общества заводчиків и фабрикантов та фінансову справу на Україні (В.Винниченко).
7. Про перетворення київської контори Державного банку на Центральний банк України.
8. Про розробку бюджету на листопад та грудень 1917 р. та на перше півріччя 1918 р.
9. Про Комісаріат при штабі Київської військової округи (В.Винниченко).
10. Про матеріальну допомогу робітникам майстерень Київського політехнічного інституту.
11. Про охорону підприємств збройною силою (В.Голубович).

12. Про передачу Кубанської козачої дивізії у розпорядження Ставки Верховного Головнокомандуючого для боротьби проти війська під командуванням Криленка.

(№ 41). 10 листопада (вечірне).

1. Про увільнення вчителів з війська.
2. Про розміщення корпусу донських козаків на Полтавщині та Харківщині (В.Винниченко).
3. Про створення Комісаріату при Штабі Київської Військової округи.
4. Про допуск до військового телеграфу тільки членів та уповноважених Генерального Секретаріату.
5. Про переговори з урядом Дону (В.Мазуренко).
6. Про охорону телеграфу (полковник О.Пилькевич).
7. Про пропажу у Кириєнка грошей під час арешту (полковник О.Пилькевич).

(№ 42). 11 листопада.

1. Про проект пояснення до III Універсалу УНР.
2. Про визнання Одеського обласного революційного комітету.
3. Про поширення закону про реквізиції на Генеральний Секретаріат.
4. Про утворення при генеральному секретарстві торгу і промисловості міжвідомчої економічно-фінансової комісії.

(№ 43). 13 листопада.

1. Про переговори із Ставкою Верховного Головнокомандуючого в справі організації Центрального правительства (О.Лотоцький, Д.Дорошенко).
2. Про заснування комісії по охороні краєв при генеральному секретарстві внутрішніх справ.
3. Затвердження Статуту Вільного Козацтва.
4. Затвердження проекту пояснення до III Універсалу.
5. Про стан фінансів (В.Мазуренко).
6. Про "політичні бесіди" з п.п Масариком та Мансою (В.Винниченко, О.Щульгін).
7. Про створення генерального секретарства по демобілізації.

8. Про скасування закону про виплати "чиновникам-уродженцям внутрішніх губерній особливої доплати за обрусеніє края".
9. Про передачу копій циркулярів по окремих генеральних секретарствах голові Генерального Секретаріату та генеральному писарю.
10. Про надання копій журналів засідань Генерального Секретаріату генеральним секретарствам.

(№ 44). 14 листопада.

- I. Про присягу УНР.
2. Про скарги донецьких шахтарів.
3. Про посилку політичного представника до Донського правитель-ства.
4. Про посилку спеціального представника за кордон "для інформу-вання закордонної преси і громадянства в ук. аїнській справі".

(№ 45) 15 листопада.

1. Про скарги донецьких шахтарів (О.Лотоцький).
2. Про формування казачого корпусу (В.Винниченко).
3. Про активізацію большевиків в Полтаві.
4. Про виплату добових грошей служачим пошти й телеграфу (О.Зарубін).
5. Про виплату 30000 карбованців урядовцям Київської контрольної палати (О.Зарубін).
6. Про стан фінансів в Україні.
7. Про покриття кредитів " на видачу пайків жінкам запасних".
8. Справа державних маєтків на Україні (К.Мацієвич).
9. Про охорону пам'ятників природи на Україні (К.Мацієвич).
10. Про затвердження закону про вибори до Українських Установчих Зборів (В.Ткаченко).
11. Про комісії (секції) Генерального Секретаріату.
12. Про урочистості в Житомирі в зв'язку з проголошенням УНР (С.Петлюра).
13. Про переговори з членами англійської та французької місії (С.Петлюра).
14. Про кандидатуру Л.Абрамовича на посаду товариша генерального

секретаря внутрішніх справ.

(№ 46). 17 листопада.

1. Про утворення однорідно-соціалістичного Центрального уряду на федеративній основі (О.Лотоцький).
2. Про переговори із Ставкою Верховного Головнокомандуючого в справі її переїзду до Києва (Д.Одинець).
3. Звідомлення про: фронтовий з'їзд; нові уряди козачих республік; переговори щодо утворення Центрального правительства; розв'язання національного питання більшовиками; повернення українських частин з Петрограда на Україну; висилку грошей з Петрограда (М.Порш).
4. Про проект організації генерального секретарства військових справ та Українського військового управління (С.Петлюра).
5. Про виступ українських частин з Петрограда до України (С.Петлюра).
6. Про закон про амністію (М.Ткаченко).
7. Про видачу 20 000 крб. товариству шкільної освіти.

(№ 47). 20 листопада.

1. Про відставку генерального писаря О.Лотоцького та призначення генеральним писарем і.Мірного.
2. Про заяву службовців пошти та телеграфу з вимогою підвищення заробітної платні "і організацію видачі їх товарів по заготовчій ціні" (О.Зарубін).
3. Про труси на пошті (О.Зарубін).
4. Про проект закону про заснування Української Академії мистецтв та внесення його на розгляд УЦР.
5. Про вбивство генерала Духоніна (В.Винниченко).
6. Про запрошення Генерального Секретаріату на засідання УЦР.

(№ 49). 21 листопада.

1. Про тимчасове замирення і про мир (О.Шульгін).

(№ 50). 22 листопада.

1. "Про відносини українського війська і командуючих військовими округами до Верховного Головнокомандуючого Криленка".
2. Про "справу Шумицьких у зв'язку із зайнятою ними позицією щодо Ради і Секретаріату".
3. Про делегації на Південно-Західний та Румунський фронти для заключення та переведення тимчасового замирення.
4. Про законопроекти про призначення існуючих законів і про порядок видання нових і про державні інституції в УНР.
5. Про заборону слугачим Генерального Секретаріату (крім генеральних секретарів) бути членами УНР та суміщення ними посад "одночасно з посадами в інших громадських та державних інституціях, одержуючи платню на обох посадах".
6. Про призначення О.Карпинського на посаду товариша генерального секретаря внутрішніх справ (В.Винниченко).
7. Про гарантію позички Подільській губернській управі.

(№ 51). 23 листопада (день).

1. Про об'єднання Південно-Західного та Румунського фронтів в єдиний Український фронт.

(№ 52). 23 листопада.

1. Про "Проект тимчасових правил управління справами допомоги біженцям на Україні".
2. Про юрисдикцію Генерального Секретаріату над північними повітами Чернігівщини.
3. Про увільнення з посад (І.Стешенко).
4. Про видачу позички в 250 000 крб. товариству шкільної освіти (І.Стешенко).
5. Про "конечну потребу узяти справу складання Центральної влади до своїх рук".
6. Про призначення окремого секретаря для ведення журналів засідань Генерального Секретаріату.
7. Про додаткові вказівки та пояснення щодо справи заключення замирення.
8. Про справи військові та охорони краю (полковник О.Пильківич).

9. Про допуск до служби по генеральному секретарству особи
бувшого єпископа Ніжона (І.Стешенко).

(№ 53). 24 листопада.

1. Про ліквідацію комітету Всеросійського союзу городів Південно-Західного фронту "та інших організацій, зв'язаних з війною".
2. Про Броварський тяжкий дивізіон.
3. Про "подорожі Секретарів по більших містах України з метою установи ближчих взаємовідносин Секретарства в місцевим установами".
4. Про військові сили та стан оборони Краю (полковник О.Пилькевич).
5. Про делегацію до донських козаків.
6. Фінансові справи (В.Мазуренко).
7. Про переговори з Криленком (С.Петлєра).
8. Про продовольчий стан у Києві та Краю (Д.Коліух).

(№ 54). 27 листопада.

1. Про переговори з представником командуючого Чорноморським флотом щодо організації уряду автономних країв, які "прилягають" до Чорного моря, організації комерційного Українського флоту та реформу військового Чорноморського флоту (В.Винниченко).
2. Про видачу 15 000 крб. делегації спеціальній "для політичної організації Чорноморського флоту" (В.Винниченко).
3. Про видачу додаткового авансу в 100 000 крб. на видатки генерального секретарства військових справ (С.Петлєра).
4. Про необхідність вироблення законопроекту про реквізиції та утворення Головної Реквізиційної комісії при Генеральному Секретаріаті.
5. Кадрове питання (В.Винниченко).
6. Про призначення генерала Байова на посаду Командуючого Київською військовою округою та усунування або перевід з цієї посади Павленка.
7. Про покращення матеріального стану служачих залізниць (М.Порш).
8. Про заходи щодо випуску українських грошей (В.Мазуренко).

9. Про доручення комісару при Київській конторі Державного банку Галицинському виконувати обов'язки та недопускати "ніяких інших комісарів".
10. Про ухвалення відозви до населення у справі внесення податків.

(№ 55). 28 листопада.

1. Про негайне збільшення зарплатної платні поштово-телеграфним служачим (О.Зарубін).
2. Про відповідь на запитання національних комітетів до Генерального Секретаріату та УНР щодо способу утворення центральної влади.
3. Про утворення урядової комісії в справі ліквідації організацій, "що працюють на оборону" - "Всеросійських земельних та городських Союзів і т.ін." (О.Петлера, В.Голубович).
4. Про законопроекти, які мають бути подані на розгляд сімнадцятій сесії УНР.
5. Про потребу для Генерального Секретаріату "друкарських і всякого друкарського матеріалу".
6. Про справу закордонні та замірення (О.Шульгін).
7. Про заходи щодо недопущення комісарів від петроградського більшовицького уряду до контор Державного банку (В.Маураєнко).
8. Про справу Удовичанка і Української Фронтової ради (В.Винниченко).
9. Про більшовицькі телеграми, розіслані на Український фронт та по Україні.
10. Про охорону громадян УНР в Москві.
11. Про стан оборони крав (О.Петлера).
12. Про висилку до Ленінського делегатиї в справі перемовин про замірення.
13. Про друкування українських грошей (В.Маураєнко).
14. Про призначення Б.Бойка секретарем на засідання Генерального Секретаріату.
15. Про призначення В.Рудницького товаришем генерального секретаря по справах польських (М.Мішківч).
16. Про позичку Бердичевському земству 25 000 крб.

(№ 56). 29 листопада.

1. Про переговори в справі біжучого моменту в делегацію уряду Юго-Восточного Союзу (В.Винниченко).
2. Про законопроект про Генеральний Суд УНР.
3. Про кандидатуру М.Шаповала на посаду товариша генерального секретаря пошт та телеграфу.
4. Про кандидатури Є.Соковича та Г.Сидоренка на посади товаришів генерального секретаря шляхів (Д.Бценко).
5. Про надання права начальникам залізних шляхів "роботи для потреби залізниць ревізії залізничних грузів".
6. Доповідь делегації на Румунський фронт (В.Левицький, М.Льбінський).
7. Про призначення комісара київського відділу Телеграфного Агенства (В.Винниченко).
8. Про видачу суточних генеральним секретарям та служачим секретарств при службових подорожах.
9. Про законопроект про демобілізацію.
10. Про видачу короткочасної позички Радомисльському повітовому земству.
11. Про охорону Українських Установчих Зборів (київський міський голова).
12. Про заходи щодо припинення самовільного вивезення хліба в України (С.Петлюра).
13. Про розмову із Ставкою Верховного Головнокомандуючого по прямому дроту (С.Петлюра).
14. Про передачу всіх законопроектів до УЦР через генерального писаря.
15. Про затвердження ревізійної комісії " для перевірки та звернення "шпиталів" та про перенесення шпиталів у Києві.
16. Про заборону в'їзду до Києва (С.Петлюра).
17. Про виплату урядовцям Контролю Південно-Західної залізниці неотриманої ними додаткової заробітної платні.
17. Про допомогу громадянам УНР в Москві та заснування в цій метю Консульського бюро.

(№ 57). 30 листопада.

1. Про необхідність встановлення кари за порушення розпорядження щодо негвинної зміни військовопозовонених безробітними.
2. Про "Проект тимчасового Шкільного Управління" (І.Стешенко).
3. Про передачу домів тверезості до генерального секретарства освіти (І.Стешенко).
4. Про справу випуску українських грошей, заснування Головного Українського Казначейства та видачу подвійної папки цирку на Україні (В.Мазуренко).
5. Про стан оборони України проти більшовиків (С.Петлюра).
6. Про відозву до залізничників (Д.Єщенко).
7. Про хід переговорів в делегацію Дону (О.Шульгін).

(№ 58). II грудня.

1. Про означення кордонів України "для виїзду хліба в армії Північного та Західного фронтів" (М.Ковалевський).
2. Кадрове питання (М.Ковалевський).
3. Про видання постанови "про віддання під суд за зброю насильного захвату власті і державних інституцій" (В.Винниченко).
4. Про наказ Ставки Верховного Головнокомандуючого щодо початку військових дій проти України (С.Петлюра).
5. Про переговори з представниками Українського революційного штабу в Петрограді (М.Пурш).
6. Про "негайну посилку делегації для мирних переговорів" (О.Шульгін).
7. Про ультиматум І Українського ім.В.Хмельницького полку воякам Київської Алексіївської Інженерної школи (Д.Одонець).
8. Про перенесення виборів до Українських Установчих Зборів в м.Одесі та виділення м.Одеса в окрему виборчу округу (В.Винниченко).
9. Про ліквідацію комісаріату Генерального Секретаріату в Петрограді (В.Винниченко).
10. Про комплектування чехо-словацьких дивізій вільно (О.Шульгін).
11. Про асигнування 3000 крб. на в'їзд представників органів контролю на Україні (О.Золотарьов).

(№ 59). 20 грудня.

1. Про відставку товариша генерального секретаря Б.Мартоса.
2. Про арешт членів Української Ради солдатських депутатів та перебування під арештом в Косому Капонірі кримінальних влочинців Г.Чудновського та Ю.Ов"яна.
3. Про відносини УНР з Кубанською та Донською Республіками та необхідність проголошення самостійності УНР (О.Шульгін).
4. Про подорож на Дон та Кубань (М.Галаган).
5. Про проекти законів про порядок обрання суддів Генерального Суду та апеляційних судів; про умови обрання вищих судів на Україні; про урядження Прокуратури на Україні (М.Ткаченко).
6. Про видання банками відозви до населення в справах фінансів (М.Ткаченко).
7. Про подання для затвердження УНР кандидатури Ачкасова, Бучковського, Пухтінського, Радченка, Хруцького, Шелухіна, Шербака, Цівшинського на посадах суддів Генерального Суду УНР (М.Ткаченко).
8. Про подання на затвердження УНР кандидатур Гаврика, Гречинського, Гречука, Корєнєва, Лашенка, Міславського, Мірного, Подгорського, Яценка, Яценка на посадах суддів апеляційних судів (М.Ткаченко).
9. Про асигнування 500 000 крб. на утримання підприємств та інституцій Катеринославського обласного союзу міст.
10. Про асигнування 200 000 крб. фінансової комісії на потреби друкування українських грошей (М.Ткаченко).
11. Про інструкції з окремих питань делегації в Бресті (О.Шульгін).
12. Про відмову від відставки генерального секретаря Д.Щенка (Г.Сидоренко).

(№ 60). 22 грудня.

1. Про випуск грошей УНР 23 грудня (М.Ткаченко).
2. Про організацію "Совета Народних Представителів" в Таврії (О.Шульгін).
3. Про протест УНР з приводу арешту більшовиками Білоруського з"їзду (О.Шульгін).
4. Про план діяльності генерального секретарства морських справ (Д.Антонович).

5. Про згоду на заяву Совіту Народних Комісарів про переговори про перемир'я (В.Винниченко).
6. Про військовий стан (М.Порш).
7. Про лазарети (Д.Одинець).
8. Про асигнування 50 000 крб. на потреби генеральних секретарств освітніх, шляхів, польських, єврейських та великоруських справ (І.Стешенко, М.Зільберфарб, М.Міцкевич, Д.Одинець, Г.Сидоренко).
9. Про асигнування 50 000 крб. на потреби генерального секретарства міжнародних справ (О.Шульгін).
10. Про зміну назви генерального секретарства міжнародних справ (О.Шульгін).
11. Про інструкцію для користування прямим проводом (М.Шаповал).

(№ 61). 26 грудня.

1. Про проект демобілізації кінського составу на фронті і в тилу (М.Ковалевський).
2. Про телеграму Українського комісару Чорноморського флоту (Д.Антонович).
3. Про асигнування 500 000 крб. "на потреби окремих напрямків і укріплення влади Генерального Секретаріату" (В.Винниченко).
4. Про військовий стан "на фронті і в тилу" (М.Порш).
5. Про оголошення незалежності України (М.Ковалевський).

(№ 62). 29 грудня.

1. Про ревізію "Цягросоюзу" (М.Ткаченко).
2. Про військовий стан на Україні (М.Порш).
3. Про утворення другої посади помічника командуючого Київською військовою округою (М.Порш).
4. Про хворобу та відставку генерального секретаря Ц.Членка (В.Винниченко).
5. Про можливість нового військового перевороту в Петрограді (Д.Одинець).
6. Про кандидатури А.Теряченка та В.Сьомушкіна на посади товаришів генерального секретаря земельних справ (О.Зерудний).
7. Про проект тимчасового закону про флот УНР (Д.Антонів).

8. Про вишлату 310 000 крб. "служачим робітникам Миколаївського порту" (В.Мазуренко).
9. Про вишлату 19 000 крб. "служачим управління" Миколаївського порту (В.Мазуренко).
10. Про затвердження купівлі нерухомого майна і.Фелаяуера в Києві (Д.Щенко).
11. Про запитання до в.о. Головнокомандувачого Південно-Західним фронтом (М.Порт).
12. Про пропозицію Франції надати позику УНР в 500 млн (франків ?) (О.Щульгін).
13. Про розробку законопроекту про однорезовий прогресивний налог на майно (М.Ткаченко).
14. Про можливість страйку київських аптек (Л.Михайлов).

ЖУРНАЛ № 2. 3 січня 1918 р.

1. Про фінансовий стан на Україні (М.Ткаченко).
2. Про контракт в Київській Міською Думою на аренду готелю "Савой" (І.Мірний).
3. Про "прийняття київської міліції під керівництво генерального секретарства внутрішніх справ (Л.Абрамович).
4. Про Українське Телеграфне Агентство (Л.Абрамович).
5. Про вишлату 8 345 крб. співробітникам та членам Морської Генеральної Ради (Д.Антонович).
6. Про проект закону про скасування посад директорів та інспекторів народних шкіл (І.Стешенко).
7. Про проект закону "про видачу прибавки особам руського походження" (І.Стешенко).
8. Про переведення Гідро- Навігаційної школи в Баку на Український берег Чорного моря (Д.Антонович).
9. Про текст присяги на вірність УНР.
10. Про переведення Попечительства Народної Тверезості із генерального секретарства фінансів до генерального секретарства освіти (І.Стешенко).
11. Про дозвіл генеральним секретарствам вести зносини телефонограмами.
12. Про переговори з центральними державами та Румунією (О.Щульгін).

Протокол засідання Генерального Секретаріату від 3 вересня 1917 р.
 Присутні: т.т. Винниченко, Савченко-Більський, Сташевко, Рафес,
 Шульгін. Пізніше приходить Зарубін. Голова Винниченко, писар
 тимчасово Шульгін.

На порядку денному організаційні питання.

Ухвалено:

1) Зібрання Генерального Секретаріату відбуваються щодня рівно о
 7 годині вечора

2) Кворум для засідання оприділяється так: всі генеральні
 секретарі, які присутні в місті і виконуть свої обов'язки, без
 трьох. Але кворум не може бути нижчим 5.

Далі (?) обмірковуються плани організаційних питань, причому
 висловлюються такі думки: Товариші Генеральних Секретарів не
 можуть замінити Генеральних Секретарів, коли відповідні
 секретарі виконують свої обов'язки і присутні в городі. Коли на
 засідання Генерального Секретаріату вирішується питання, яке
 тимчасово торкається спеціальності відповідного товариша
 Генерального Секретаря, то він має бути запрошеним на засідання
 Генерального Секретаріату. Коли Генеральний Секретар
 виїждить, то він бере на те дозвіл від Генерального Секретаріату
 і передає свій Секретаріат, свій голос на засіданнях одному з
 товаришів.

По загальнополітичним питанням не має права гомосу ніхто з
 товаришів Секретарів.

Дехто в присутніх (тов. Рафес) висловлюється за більш широкі права
 товаришів. Шульгін нагадує також про товаришів Генерального
 Секретаря по міжнаціональним справам, які їм дає товариші
 Генеральних Секретарів.

Ухвалено: скласти спеціальне положення про товаришів Генеральних
 Секретарів на підставі цих розмов, а також виробити наказ для
 Генерального Секретаріату в цілому. Доручити це Зарубіну і
 Шульгіну.

2) Обмірковувалось питання про пресу на Україні.

Зарубін вказав на гостру полеміку між російською і українською пресою, що Генер[альний] Сек[ретаріат] позбавлений буде міцної підтримки з боку преси, що треба вжити рішучі заходи, аби припинити гострий тон в пресі, який так само може привести до загострення відносин міжнаціональних. А.М. Зарубін говорив, що велись вже переговори відповідними партійними організаціями, щоб висунути на редакцію "Київ[ської] Мисли", яка на ділі, можна сподіватись, не буде писати ворожих до українства статей. Інші секретарі обіцяли переговорити з редакторами "Нар[одної] Воли", "Робіт[ничої] Газети", і "Нової Ради". М.Г. Рафес говорить, що на спільному засіданні мовшовиків, с.-р. і Бунду вияснилось, що напрямом Київ- (слово нерозбірливо.-Авт.) відносно українства не висловились думок ні одної з цих партій.

Обговорювалося питання про офіційний орган Ген[ерального] Сек[ретаріату], про його назву і мову. Питання відкладено надалі. Далі на черзі поставлено питання про інформацію за Українську справу. Необхідно бути завжди в курсі того, що пишуть за Ген[еральний] Сек[ретаріат] та іншу як в російській, так і в західній пресі.

Доручено Ген[еральному] Сек[ретарю] по національним справам широко поставити діло інформування.

В справі нацменшинств заслухано доклад В.К. Винниченка і А.Л. Зарубіна. Шульгіну навести переговори за помешкання для Ген[ерального] Секретаріату і організувати справу з квартирами для Генер[альних] Секретарів.

(Підписи:) Голова Генерального Секретаріату
За генерального писаря

В.Винниченко
А.Шульгін

Примітка. Цей протокол являє собою автограф О.Шульгіна, написаний на трьох сторінках, чорним чорнилом. - Авт.

Засідання Генерального Секретаріату 4 вересня 1917 р.

Присутні: т.т. Винниченко, Зарубін, Савченко-Більський, Стешенко, Міцкевич, Рафес, Шульгін. Голова - Винниченко, писар - Шульгін.

Заслухано доклад А.Шульгіна в справі помешкання.

Ухвалено: зайняти вільні зали Двірця.

2) По справі оборони революції прочитав доклад т.Петлира (доклад і протокол комісії в приводу утворення кравого органу охорони революції до протокола прикладається). Після довгого обміркування справи ухвалено таку резолюцію:

"Заслухавши доклад т.Петлири і вважаючи, що окремий орган по охороні революції не є потрібний в сучасний момент, Ген(еральний) Секретаріат вважає можливим, щоб Ген(еральний) Секретаріат по внутрішнім справам утворив би при своєму секретаріаті відповідний дорадчий орган для контакту з громадськими інституціями.

(Підписи:) Голова Генерального Секретаріату

В.Винниченко

За писаря

А.Шульгін

Примітка. Цей протокол являє собою автограф О.Шульгіна на одній сторінці. Додатків немає. -Авт.

П Р О Т О К О Л № 3

Засідання Генерального Секретаріату 8-го вересня 1917 р., ранком.

Присутні: Винниченко, Зарубін, Савченко-Більський, Стешенко, Туган-Барановський, Шульгін.

Постановлено: Просити Секретаря в справах фінансових поїхати в Петроград для переговорів з Временним правительством в справі потрібних, для існування Секретаріату, грошових асигновок.

Постановлено: Доручити Комісарові при Временном правительстве зняти перед правительством такі справи:

1) про асигнування авансом на видатки Секретаріатові одноразово на протязі перших двох місяців, вересня і жовтня, 2.315.000 р.

2) про утворення Временної Управи Комісара в справах України в Петрограді на взір Управи Комісара по справах Кавказу в Петрограді

(постанова Временного Правительства 30 травня с.р.);

3) про надання урядовцям Секретаріату тих самих прав, що до військової повинності, які зазначено в ст. VIII постанови правительства 30 травня с.р. про управу Комісара в справах Кавказу в Петрограді;

4) про видавня Временним правительством зкга офіціальних установ на Україні, щоб вони зверталися у всіх справах до Генерального Секретаріату, відповідно ст. 6 Інструкції, з зазначенням у тому акті, що офіціальною мовою на Україні став мова українська, на яку коволі і має перейти все діловодство.

Запропоновано окремими Секретарями і прийнято Секретаріатом до уваги таких кандидатів в Товариші Секретарів: національних справ - Міцкевича і Зільберфєрба, внутрішніх справ - Красковського, земельних справ - Міцкевича і Мартоса, генерального писаря - Багрія. Прийнято до уваги заяву Секретаря в справах фінансових, що він запропонує посади своїх товаришів Храпевичеві та Пекарському.

[Підписк:] Голова Генерального Секретаріату В. Вичниченко
Генеральний писар

копія

Ж У Р Н А Л № 2

засідання Генерального Секретаріату 3 січня 1918 року.

Присутні: Вичниченко, Ткаченко, Ковалевський, Шульгія, Антонович, тешенко, Одинець, в.об. генерального писаря Мірний, Товариш Генерального Секретаря Абрамович, Товариш Генерального Секретаря Рудницький, полковник Пилькевич, Товариш Генерального Секретаря Михайлов.

І. СЛУХАЛИ: повідомлення Генерального Секретаря Ткаченка про фінансовий стан на Україні.

Ковалевський повідомляє, що в Одеській окрузі формується зараз добровольческа українська армія, на формування якої Генеральним Секретарством продовольчих справ переведено по проханню полковника Поплавко 100 тисяч рубл., телеґр Поплавко прохає вислати ще 300 тис. рубл. Формування армії іде

добре, через $1\frac{1}{2}$ - 2 тижні може бути 30-40 тис. Генеральний

Секретар Ковалевський просить цю видачу грошей в продовольчих сум 400 000 рубл.

ПОСТАНОВИЛИ: затвердити видачу 400 000 руб. в продовольчих сум на потреби формування української армії в Одеській окрузі; цей кредит однести на рахунок Генерального Секретарства військових справ.

2. СЛУХАЛИ: запитання в.об. генерального писаря М і р н о - г о, чи заключити /?/ контракт з Київською городською думою на аренду "Савай".

ПОСТАНОВИЛИ: контракту не заключати, а виплачувати аренду в умовленій сумі.

3. СЛУХАЛИ: доложено Товаришем Генерального Секретаря А б - р а м о в и ч е м прохання українців-міліціонерів м.Києва прийняти міліцію в Генеральне Секретарство внутрішніх справ.

ПОСТАНОВИЛИ: доручити Генеральному Секретарству внутрішніх справ зробити запитання Київській городській управі в справі міліції.

4. СЛУХАЛИ: Товариша Генерального Секретаря А б р а м о - в и ч а, який характер має носити Українське Телеграфне Агентство.

ПОСТАНОВИЛИ: Українське телеграфне агентство має державний характер.

5. СЛУХАЛИ: прохання Генерального Секретаря А н т о н о - в и ч а асигнувати 8 345 рубл. на виплату членам і співробітникам Морської Генеральної Ради, яка провадила державну роботу Генерального Секретарства морських справ.

ПОСТАНОВИЛИ: асигнувати Генеральному Секретарству морських справ 8 345 рубл. на одноразову виплату членам і співробітникам Морської Генеральної Ради.

6. СЛУХАЛИ: Генеральним Секретарем С т е ш е н к о м проект закону про скасування посад директорів і інспекторів народних шкіл.

ПОСТАНОВИЛИ: законопроект ухвалити і передати на розгляд Української Центральної Ради.

7. СЛУХАЛИ: доложено Генеральним Секретарем С т е ш е н к о м проект закону про скасування закону про видачу присяжки особам руського походження.

ПОСТАНОВИЛИ: законопроект про скасування закону про видачу прибавки особам руського походження затвердити і передати на розгляд Української Центральної Ради.

8. СЛУХАЛИ: доложену Генеральним Секретарем Антоновичем пропозицію перевести із Баку на український берег Чорного моря Гідро-Навігаційну школу.

ПОСТАНОВИЛИ: доручити Генеральному Секретарству морських справ перевести Гідро-Навігаційну школу з Баку на український берег Чорного моря. В разі потреби доручається Генеральному Секретарству морських справ входити в зносини в цій справі з Кавказьким правительством.

9. Доручити Генеральному Писарству скласти текст присяги на вірність Українській Народній Республіці.

10. З пропозиції Генерального Секретаря Освітніх справ ПОСТАНОВИЛИ: попечительства народної тверезості перевести в відомства Генерального Секретарства фінансів до Генерального Секретарства народної освіти.

11. ПОСТАНОВИЛИ: дозволити зносини між Генеральними Секретарствами вести телефонограмами.

12. СЛУХАЛИ: повідомлення Генерального Секретаря Шулґіна в 1) про пропозиції Центральних держав щодо умов товарообміну з Україною, 2) про хід переговорів україно-румунської делегації щодо перемир'я на Чорному морі, а також взаємовідносини України і Румунії щодо забезпечення порядку на прифронтових залізницях Румунського фронту.

Оригінал за належними підписами.

З оригіналом згідно

Д і л о в о д

[підпис].

ПОКАЗЧИК ІМЕН

Абрамович Леонід - державний діяч, директор адміністративно-політичного відділу генерального секретарства внутрішніх справ, з 15.II.1917 - товариш генерального секретаря внутрішніх справ. Біографічні дані невідомі.

Антонович Дмитро - громадський, державний діяч. В революційному русі - з 1900 р., один із засновників Револуційної Української Партії (РУП). в 1902-1903 рр. - редактор газети "Гасло" (Чернівці), згодом - газети "Селянин", з 1905 р. - газети "Воля" (Харків), з 1912 р. - викладач історії мистецтва в Київській мистецькій школі, співробітник часописів "Дзвін", "Сяйво". В 1917 р. - член Української Центральної Ради (УЦР), генеральний секретар морських справ. З 1921 р. - в еміграції.

Василенко Костянтин - державний діяч. В 1917 р. - комісар тимчасового уряду в м.Києві, згодом - генеральний секретар праці (призначений після 12.09.1917 р.). Біографічні дані невідомі.

Веселовський Сергій (1878 ? - ?) - громадський, політичний та державний діяч, за фахом - економіст. В 1917 р. - член УСДРП, член Президії УЦР (обраний у сесію УЦР 20-30.06.1917 р.), заступник голови УЦР. 1917 р. - генеральний секретар праці в кабінеті Д.Дорошенка. Репресований НКВС СРСР. Після 1945 р. /?/ - в еміграції.

Винниченко Володимир (1880-1951) - громадський, політичний, державний діяч, письменник та драматург. В революційному русі - з 1900 р., один із засновників РУП. В 1903-1917 рр. - в еміграції. в 1917 р. - член ЦК УСДРП, головний редактор "Робітничої газети", член УЦР, заступник голови УЦР, голова Генерального Секретаріату, генеральний секретар внутрішніх справ. З 1921 р. - в еміграції.

Галаган Микола (1882 - ?) - громадський, політичний, державний діяч, за фахом - фізик. В 1902-1903 рр. - член РУП, згодом - УСДРП. В

1917 р. - представник УЦР на Кубані, згодом - у Румунії. З 1921 р. - в еміграції.

Ганицький Іван - державний діяч, товариш генерального секретаря торгу і промисловості. (з 4.09.1917 р.). Біографічні дані невідомі.

Голубович Всеволод (1890 - ?) - громадський, політичний, державний діяч, за фахом - інженер. В 1917 р. - член Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), генеральний секретар шляхів, згодом - торгу й промисловості. В 1921 р. - репресований ДПУ СРСР.

Єщенко Вадим (1878 - ?) - державний діяч, за фахом - інженер. В 1917 р. - начальник служби руку на лівобережних залізницях, генеральний секретар шляхів (приступив до виконання обов'язків після 4.II.1917). Біографічні дані невідомі.

Жуковський Олександр (1884 - 1925) - громадський, політичний, військовий та державний діяч. В 1917 р. - член УПСР, член УЦР, член Українського генерального військового комітету (УГВК), товариш генерального комісара військових справ (з 8.II.1917 р.), підполковник. Біографічні дані невідомі.

Зярубін Олександр (1884 - 1931) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член партії соціалістів-революціонерів (ПСР), член УЦР, генеральний контролер, згодом - генеральний секретар пошт та телеграфів. Біографічні дані невідомі.

Зарудний Олександр (1891 - 1918) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УПСР, член УЦР. Розстріляний більшовиками в січні 1918 р. у Києві. Біографічні дані невідомі.

Зільберфарб Мойсей (1876 - ?) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії (ОБСРП), член УЦР, товариш генерального секретаря міжнародних справ. Біографічні дані невідомі.

Золотарьов Олександр (1880 - ?) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член Загального Єврейського робітничого союзу у Литві, Польщі і Росії (БУНД), член УІР. Після 1930 р. репресований НКВС СРСР.

Карпинський Олександр (1869 - 1929) - громадський, державний діяч, за фахом - юрист. До 1917 р. - суддя в м. Чернігові. В 1917 р. - товариш генерального секретаря внутрішніх справ (з 22(?) .II.1917). З 1921 р. - в еміграції.

Квітка Климент - державний діяч, товариш генерального комісара судових справ (з 3.II.1917). Біографічні дані невідомі.

Ковалевський Микола (1892-1957) - громадський, політичний, державний діяч. В 1912 р. - голова української студентської громади в Москві, в 1915 р. - голова української студентської громади в Києві. В 1917 р. - член ЦК УПСР, член ЦК Селянської Спілки, член УІР, головний редактор газети "Народна воля", генеральний комісар (згодом - генеральний секретар) продовольчих справ, одночасно - генеральний секретар земельних справ (з 20.II.1917). З 1920 р. - в еміграції.

Коліух Дмитро (1882(?)-1937(?)) - громадський та державний діяч. В 1917-1920рр. - голова правління кооперативної організації "Дніпро-союз", товариш генерального комісара продовольчих справ (з 3.II.1917). В 1930 р.(?) репресований НКВС СРСР.

Красковський Іван (1880- ?) - громадський та державний діяч. З 1914 р.(?) - уповноважений Союзу міст у Галичині. В 1917 р. - губернський комісар Тимчасового уряду на Тернопільщині, товариш генерального секретаря внутрішніх справ. В 1930 р. - репресований НКВС СРСР. Біографічні дані невідомі.

Лотоцький Олександр (1870-1939) - громадський та державний діяч. В 1917 р. - голова Української Національної Ради в Петрограді,

губернський комісар Тимчасового уряду в Буковині та Покутті, генеральний писар (відставка з посади "затверджена" Генеральним Секретаріатом 2.II., "прийнята" 20.II.1917). З 1921 р. - в еміграції.

Мазуренко Василь (1877- ?) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УСДРП, член УЦР. В 1917 р. - товариш генерального секретаря торгівлі та промисловості; з 2 (за іншими даними - з II) листопада одночасно - виконувач обов'язки генерального секретаря фінансів. Репресований НКВС СРСР на початку 30-х років.

Мартос Борис (1879- ?) - громадський, політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УСДРП, член УЦР, товариш генерального секретаря земельних справ (з 8.9 до 20.12. 1917 р. - голова Ради Міністрів УНР. З 1920 р. - в еміграції.

Мацієвич Кость (1873-1942) - громадський та державний діяч, за фахом - агроном. В 1917 р. - професор сільськогосподарських курсів у Петрограді, товариш генерального секретаря земельних справ (з 8.9.1917). З 1921 р. - в еміграції. Біографічні дані невідомі.

Мірний (Мирний) Іван (1872- 1937) - громадський та державний діяч. В 1917 р. - член УЦР, виконувач обов'язки губернського комісара Тимчасового уряду на Київщині, товариш генерального писаря з 9.10., генеральний писар з 2.II.1917р.

Міцкевич Мечислав (1879-?) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - один з керівників партії Польський демократичний централ, член УЦР, заступник генерального секретаря міжнародних справ для справ польської меншості на Україні, генеральний секретар по польських справах. Біографічні дані невідомі.

Михайлов Леонід - державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря праці (з 9.10.1917). Біографічні дані невідомі.

Одинець Дмитро (1882 - ?) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член російської народно-соціалістичної партії, товариш генерального секретаря міжнародних справ по відділу справ великоруської національності (з 16.10.1917), згодом - генеральний секретар великоруських справ. З 1921 р. - в еміграції.

Петлюра Симон (1879-1926) - громадський, політичний, військовий діяч. В революційному русі з 1898 р. В 1917 р. - заступник уповноваженого "Союзу земств" на Західному фронті. На I Всеукраїнському військовому з'їзді обраний головою Українського генерального військового комітету (УГВК), член УЦР, член ЦК УСРДІ, генеральний секретар (генеральний комісар) військових справ (з 25.9.1917 р. - з правом дорадчого голосу; з 2.10.1917 р. відмовився брати участь в засіданнях Генерального Секретаріату до затвердження генерального секретарства військових справ)* В 1918 р. - член Директорії УНР, в 1919 р. - Голова Директорії УНР, Головний отаман військ УНР. З 1921 р. - в еміграції. Засбитий агентом ОДПУ (?) Шварцбардом.

Порш Микола (1879-1944) - політичний, громадський, державний діяч. В революційному русі - з 1890-х рр. В 1917 р. - член УЦР, член ЦК УСРДІ, генеральний секретар праці. З 1921 р. - в еміграції.

Рафес Мойсей (1883-1942) - політичний, громадський, державний діяч. В 1917 р. - член БУНДУ, член УЦР, товариш генерального секретаря праці (після 12.9.1917).

Рудницький Валерій - державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря по справах польських (з 28.11.). Біографічні дані невідомі.

* Генеральний комісаріат військових справ перетворено на генеральне секретарство військових справ після 18.11.1917 р.

Савченко-Більський Михайло - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УСДРП, генеральний секретар хліборобства (подав у відставку з посади в зв'язку з незгодою підтримки ІІІ Універсал УЦР). Біографічні дані невідомі.

Саліковський Олександр (1886-1925) - громадський, політичний та державний діяч. В 1917 р. - голова Української ради у Москві, губернський комісар Тимчасового уряду на Київщині, виконувач обов'язки товариша генерального секретаря внутрішніх справ (з 13.ІІ.1917). З 1921 р. - в еміграції.

Сокович Євген (1864-1946) - державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря шляхів (з 29.ІІ), виконувач обов'язки генерального секретаря шляхів з 29.І2.1917. З 1921 р. - в еміграції.

Сидоренко Григорій (1874-1942) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УЦР, товариш генерального секретаря шляхів (з 29.ІІ.1917). З 1921 р. - в еміграції.

Стасюк Микола (?-?) - громадський, політичний та державний діяч. В революційному русі з 1905 р. В 1917 р. - член УЦР, член Малої Ради, заступник голови Селянської Спілки, товариш генерального комісара продовольчих справ (з 3.ІІ.1917). В 1931 р. репресований НКВС СРСР.

Стешенко Іван (1873-1918) - громадський, політичний та державний діяч. В революційному русі з 1897 р. В 1917 р. - член УЦР, голова Товариства шкільної освіти, генеральний секретар освіти. Вбитий невідомими.

Сьомушкін Венямин - державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря земельних справ (з 29.І2.1917). Біографічні дані невідомі.

Терниченко Аристарх (1883-1927) - громадський та державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря земельних справ (з 29.І2.1917).

Ткаченко Михайло (1879-1920) - політичний та державний діяч. В революційному русі в 1902 р. В 1917 р. - член УСДРП, член УДР та Малої Ради, генеральний секретар судових справ.

Туган-Барановський Михайло (1865- 1919) - громадський, політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УПСЗ, генеральний секретар фінансів, з 11.10.1917 р. - одночасно виконує обов'язки генерального секретаря торгу й промисловості (до 3.11.1917).

Філіповський (Філіповський) Олександр (?) (1889- ?) - державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря земельних справ (10.10 - 3.11.1917). Біографічні дані невідомі.

Холодний Петро (1876-1930) - видатний український маляр, державний діяч. В 1917 р. - товариш генерального секретаря освіти (з 12.9.1917). З 1921 р. - жив і працював у Львові.

Хургані (? - 1926) - політичний та державний діяч. В 1917 р. - член Ос'яданої єврейської соціалістичної робітничої партії (?), працював у генеральному секретаріаті міжнаціональних справ, згодом у генеральному секретаріаті єврейських справ. Біографічні дані невідомі.

Шаповал Микита (1882-1932) - громадський, політичний та державний діяч. В революційному русі в 1901 р. - член УДР, член Малої Ради, член ЦК УПСР, голова Всеукраїнської лісової спілки, генеральний секретар пошт та телеграфів. З 1921 р. - в еміграції.

Шимонюк Іван (1835- ?) - громадський та державний діяч. В 1917 р. - член УДР, товариш генерального секретаря пошт та телеграфів. У 30-х роках репресований НКВС СРСР.

Штейнфельд Федір (1870-1946) - громадський, політичний та державний діяч, барон. В революційному русі в 1905 р. В 1917 р. - член Української партії соціалістів-федералістів, член УДР, генеральний

секретар торгу в промисловості в кабінеті Д.Дорошенка. З 1921 р. - в еміграції.

Шульгін Олександр (1883-1960) - громадський, політичний та державний діяч. В 1917 р. - член УПСФ, член Петроградської ради робітничих та солдатських депутатів, член УР, член Малої Ради, генеральний секретар міжнародних справ. З 1921 р. - в еміграції.

Додаток № 2

ВЕРЕСЕНЬ

3 4 8 8 9 11 12 13 15 18 19 20 21 22 23 25 27 28 29

Винниченко	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Свеченко-Більський	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Стешенко	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Шульгін	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Зарубін	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Лотоцький			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Туган-Барановський			+					+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Василенко								+	+	+	+	+	+		+		+	+	+
Єщенко																			
Ковалевський																			
Рафес	+	+							+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Міцкевич					+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Зільберфарб				+	+	+		+	+	+	+	+	+			+	+	+	+
Красковський								+								+			
Мірний																			
Мазуренко																			
Золотарьов																			
Порш																			
Петлюра																			
Ткаченко																			
Голубович																			
Холодний																			
Одинець																			
Коліух																			
Ганицький																			
Мацієвич																			
Абрамович																			
Жуковський																			
Шаповал																			
Сокосич																			
Сидоренко																			
Рудницький																			
Шиманович																			
Мертсо																			

Ж О В Т Е Н Ь

	2	3	9	10	11	12	13	13	14	16	17	18	20
Винниченко	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Савченко-Більський	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Стешенко	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Щульгін	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Зарубін												+	+
Лотоцький	+	+	+	+			+	+	+				
Туган-Барановський	+	+				+	+	+	+	+	+	+	
Василенко													
Єщенко													
Ковалевський													
Рафес													
Міцкевич			+	+	+	+			+	+	+	+	+
Зільберфарб	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+
Красковський		+				+	+	+	+				
Мірний			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Мазуренко												+	+
Золотарьов													
Порш													
Петляра													
Ткаченко													
Голубович													
Холодний													
Одинець													
Коліух													
Ганицький													
Мацієвич													
Абрамович													
Жуковський													
Шяповал													
Сокович													
Сидоренко													
Рудницький													
Шманювич													

Мартос

Галаган

Пилькевич

Антонович

Зарудний

Поплавко

Михайлов

Хургин

Шиманович

Мартос

Галаган

Пилькевич

Антонович

Зарудний

Поплавко

Михайлов

Хуртин

Г Р У Д Е Н Ь

	II	20	22	26	29
Винниченко	+	+	+	+	+
Савченко-Більський					
Стешенко		+		+	+
Шульгін	+	+		+	+
Зарубін					
Лотоцький					
Туган-Барановський					
Василенко					
Єщенко		+	+	+	
Ковалевський	+	+	+	+	
Рафес					
Міцкевич	+		+		
Зільберфарб	+	+	+		
Красковський					
Мірний					
Мазуренко	+	+		+	
Золотарьов	+	+	+	+	+
Порш	+	+	+	+	+
Петлюра	+				
Ткаченко	+	+	+	+	+
Голубович	+	+			
Холодний					
Одинець	+	+	+	+	
Коліух				+	
Ганицький				+	
Мацієвич					
Абрамович	+	+		+	
Жуківський			+	+	
Шаповал	+	+		+	+
Сокович	+				
Сидоренко		+	+	+	
Рудницький		+		+	
Шмиданович	+	+			

II 20 22 26 29

Мартос	+			
Галаган	+			
Пилькович	+	+	+	+
Антоневич		+	+	+
Зарудний		+	+	+
Поплавко			+	
Михайлов				+
Хурґін				+

Підписано до друку 27.08.92 Формат 60x84 1/16
Ум. друк. арк. 4,42 Обл. вид. арк. 4,75
Тираж 300. Зам. 674 1992 р. Ціна договірна

Поліграф. д-ця Ін-ту історії України АН України
Київ-1, Грушевського, 4

